

กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการ
เศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม
โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน

**A Community Participation Research for Development on
Management Model for Sustainable Tourism Economic using
Supply Chain in Maha Sarakham Provinces.**

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ

ได้รับเงินสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554

ชื่องานวิจัย กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการ
เศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม
โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน
คณะผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ
ปีงบประมาณ 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)วิเคราะห์ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม โดยส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม 2)ศึกษาประเด็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และ3) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน ประชากรเป้าหมายที่ใช้คือชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย พระธาตุนาดูน กู่สันตรัตน์ วนอุทยานโกสัมพี และอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ (พิทยานาเขื่อน) ตลอดจนเขตห้ามล่าป่าดงลำพัน ได้แก่ บุคลากรที่รับผิดชอบจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล ภาคธุรกิจเอกชน จำนวน 6 ท่าน และตัวแทนประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 10 ท่าน ตลอดจนพันธมิตรทางการค้า จำนวน 19 ท่าน โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยข้อมูลทุติยภูมิซึ่งรวบรวมโดยศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์จากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมาย และข้อมูลปฐมภูมิโดยศึกษาเชิงสำรวจพื้นที่ การสังเกต และการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้างทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากนั้นนำข้อมูลมาสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์แบบอุปนัย แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนาความ เพื่อเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ในบริบทที่เกี่ยวข้องกันในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผลการวิจัยมีดังนี้

บุคลากรที่รับผิดชอบจากหน่วยงานภาครัฐบาลและภาคธุรกิจเอกชน ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวภายนอกไว้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง ของจังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ยังขาดงบประมาณที่เป็นของตนเองในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งชุมชนที่มีความเจริญและเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และที่สำคัญยังไม่มี การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดหรือในจังหวัดใกล้เคียง อาจเป็นเพราะไม่มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งผลให้ไม่สามารถที่จะวางมาตรการกำกับ ดูแล และตรวจสอบ

การท่องเที่ยวอย่างมีแบบแผนได้ ส่วนผลกระทบภายใน พบว่า แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ไม่สามารถที่จะดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างตรงใจ ทั้งในเรื่องของสถานบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่ยังไม่มากพอต่อการรองรับ โดยเฉพาะโรงแรมที่มีมาตรฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับภายในโรงแรม สำหรับแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมน้อยเกินควร ซึ่งพิจารณาได้จากการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ร่วมกันเกี่ยวกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว และการจัดหาและพัฒนาให้มีบุคลากรด้านการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว รวมถึงการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพที่มีความเป็นอัตลักษณ์ซึ่งสามารถสร้างความสนใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวขาดระบบการหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ในที่สุดย่อมส่งผลกระทบให้ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องต้องประสบกับการขาดสภาพคล่องในการบริหารจัดการมากพอสมควร

ตัวแทนประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ทั้ง 5 แห่ง ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า ในภาพรวมการที่จะบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง ให้สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างเป็นระบบนั้นขึ้นอยู่กับประเด็นต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เมื่อทำการวิเคราะห์แต่ละประเด็นลึกลงไปพบว่า ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ต่างก็มีด้านที่เข้ามาเกี่ยวข้องแตกต่างกันออกไป ดังนี้ ประเด็นผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ด้าน ได้แก่ ความต่อเนื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยว และการกระจายผลประโยชน์ ประเด็นศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ด้าน ได้แก่ การส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และการส่งเสริมการลงทุน และประเด็นหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ด้าน ได้แก่ ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น และการฝึกอบรมบุคลากร

พันธมิตรทางการค้าซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง ต่างให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทานนั้น ควรพัฒนาประเด็นหลักๆ 5 ด้าน

ได้แก่ การปรับปรุง โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การปรับราคาท่องเที่ยวของ
 บริษัทนำเที่ยวและผู้ประกอบการ และการปรับวิธีการและยกระดับการให้บริการ ตลอดจนการ
 ปรับกลยุทธ์การตลาดท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมใน
 แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในการที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถที่จะลดต้นทุนในการดำเนินงานได้
 นั้น ชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน ปรับและพัฒนาบุคลากร
 การท่องเที่ยว ปรับราคาธุรกิจการท่องเที่ยว และพัฒนาขีดความสามารถในการประสานงานกับ
 ธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้อง ส่วนการที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถที่จะเพิ่มคุณภาพการบริการได้
 นั้นจำเป็นต้องต้องมีการสร้างมาตรฐานการจัดและบริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ปรับกลยุทธ์
 การตลาดท่องเที่ยว รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และพัฒนาระบบการกระจาย
 ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รับรับ.....
วันลงทะเบียน..... 26 ก.พ. 2556
เลขทะเบียน..... ค. 213196
เลขเรียกหนังสือ..... 916.93 ก128ก 2554

Research Title : A community participation research for development on management model for sustainable tourism economic using supply chain in Maha Sarakham provinces.

Researcher : Assoc. Prof. Dr. Wongpattana Sriprasert

Year of Annual Budget : 2011

ABSTRACT

The objectives of this research were to analyze and study 1) analyses tourism economy impact, and tourism economic development tendency, Maha Sarakham province by community participation 2) the issue that effect to tourism economic management, and 3) development on management model for sustainable tourism economic using supply chain in Maha Sarakham provinces. The target group were local community which relating to tourism economic of the tourist attractions, Maha Sarakham province which compose to Phra That Na Dun: Buddhist Park Isan, Ku Santarat, Kosamphi Forest Park, and Pattaya Na Chueak, along with Dun Lamphan No-hunting Area. The nature of research methodology was qualitative research include collection of both secondary and primary data. The secondary data was collected from document, textbook, articles, related-researches, and electronic media. The primary data was assembled from surveys, observation, and in-depth structured interviews though formal and informal of 6 personnel who accountability from both of government and private business sector, 10 representatives from people who live in the tourist attraction, and 19 representatives from commercial alliance. The data collected were inductive conclusion. The result of the analysis were presented in description to connect context in each the issue follow the objective. The findings can be concluded as follows :

The opinion of personnel who accountability from both of government and private business sector in external tourism economic impact were as follow : the majority tourist attractions, Maha Sarakham province lack the budget that be belong to themselves for tourism development in community where had the civilization and standard being, and still have not tourism network with other tourist attraction inside province or outside because of haven't tourism developed planning, cause can' t tourism control, take care, and check,

orderly. The internal tourism economic impact met that each tourist attraction can't respond tourist requirement. Both services and facilities had not enough to accommodate specific hotel had standard and facilities to support the hotel. Prospects for tourism economic development tendency met that agencies associated with tourism has involved in promotion of tourism as well as less than it should. The consideration of local community promotion had shared knowledge about tourism economic. Understanding of tourism network, and provision and development of staff promotion. Including adaptation for tourist attraction development had selling point that be identity which can satisfy to tourists. The tourism industry torn continuous flow system. Finally local community should have unavoidably impact that must face with depletion liquidity in management enough.

The comments of representatives from people who live in 5 tourist attraction of province about the issue that effect to sustainable tourism economic management. The overall management of tourism economic can systematically proceed depend on the three issues as follow: the changed effect from participation of local communities, the potential and trend for tourism development, and the principle of sustainable tourism management. When analyzing each issue which have all different aspects that were related to issues of the changed effect from involvement of local communities have two aspects as follow: continuation of their activity, and distribution of benefits. The issues of potential and trend for tourism development have three aspects as follow: promotion, Infrastructure and services, and investment sustenance. And Issues of the principle of sustainable tourism management. Consists of three aspects as follow: integrating tourism into planning, supporting local economic, and training staffs.

The comments of representatives from commercial alliance about the management model development for sustainable tourism economic using supply chain in Maha Sarakham provinces that were five main aspects as follow: the improve infrastructure and facilities, the prices of books' travel agencies and entrepreneur, and the methods and level of service as well the tourism marketing strategy, including tourism resource development and environment. In order to make tourist attraction that will reduce the cost of operators. The local communities improve and develop the fundamentals, tourism adjustment and

development, cost of travel, and capacity to related with other businesses. The tourist attraction will be able to increase the quality of service. The creation of the strategy and services for tourists, tourism market strategy adaptation, security of life and property, and tourism information distribution system.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายซึ่งไม่อาจนำมากล่าวไว้ได้ทั้งหมด ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานงบประมาณ ที่ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนทุนการวิจัย จนกระทั่งงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สถาบันวิจัยและพัฒนา และคณะกรรมการทุกท่าน ที่กรุณาสนับสนุน

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรนภา พรหมมา ที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือแนะนำด้วยดีตลอดมา รวมถึงให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยอยู่ตลอดเวลา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชาอุยตระกูล ที่ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการให้คำแนะนำแนวคิด และข้อวิจารณ์ต่างๆ รวมทั้งตรวจแก้งานวิจัยเพื่อให้สมบูรณ์ที่สุด ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ช่วยตรวจสอบและปรับแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของแบบสัมภาษณ์เพื่อให้สามารถตอบโจทย์การวิจัยได้อย่างตรงประเด็น จนทำให้การวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดี รวมถึงอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่คุณค่าต่อการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ จนเป็นงานวิจัยที่ถูกต้อง สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการวิจัยครั้งนี้จนเสร็จสมบูรณ์ซึ่งยังมีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้วิจัยที่คอยให้กำลังใจและให้การสนับสนุนตลอดเวลา ทำให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมถึงเพื่อนๆ ทุกคน ที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจเสมอมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ให้โอกาสในการศึกษา คอยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี หากผลงานวิจัยฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจหรือสามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไปได้อย่างมีศักยภาพ ผู้วิจัยใคร่ขอยกความดีทั้งหมดนี้แก่ผู้ที่ได้กล่าวถึงทุกท่านด้วยความจริงใจ

วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
ABSTRACT.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฑ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฒ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	11
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม.....	14
ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	14
ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม.....	16
ลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วม.....	18
เงื่อนไขการมีส่วนร่วม.....	21
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	22
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม.....	24

สารบัญ (ต่อ)

หัวเรื่อง	หน้า
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	25
การท่องเที่ยว.....	25
การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	36
การพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น.....	40
กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	43
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการ.....	47
ลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	47
องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	50
แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	52
ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	55
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการห่วงโซ่อุปทาน.....	61
คำจำกัดความและความสำคัญของห่วงโซ่อุปทาน.....	61
ดัชนีชี้วัดสมรรถนะของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน.....	65
เครื่องมือการพัฒนาระบบห่วงโซ่อุปทาน.....	69
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	72
งานวิจัยในประเทศ.....	72
งานวิจัยต่างประเทศ.....	77
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	82
กรอบปฏิบัติการในการวิจัย.....	84
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	85
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	85
สถานที่ในการศึกษา.....	86
ระเบียบและวิธีวิจัย.....	86
คำถามการวิจัยข้อที่ 1.....	86

สารบัญ (ต่อ)

หัวเรื่อง	หน้า
คำถามการวิจัยข้อที่ 2.....	89
คำถามการวิจัยข้อที่ 3.....	92
บทที่ 4 ความเป็นมาและสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคาม.....	94
ประวัติของจังหวัดมหาสารคาม.....	94
แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม.....	98
สภาพปัญหาการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม.....	117
บทที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการวิเคราะห์ผลกระทบเศรษฐกิจการ	
ท่องเที่ยวและแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม.....	121
ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว	
ของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง ในจังหวัดมหาสารคาม.....	121
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวภายนอก.....	122
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวภายใน.....	124
ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	126
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการของลูกค้า	
ได้อย่างทันเวลา.....	127
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือ.....	127
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายโดยรวมต่ำที่สุด.....	128
บทที่ 6 รูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม..	130
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของตัวแทนประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว	
ของจังหวัดมหาสารคามทั้ง 5 แห่ง.....	130

สารบัญ (ต่อ)

หัวเรื่อง	หน้า
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการ เศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	130
ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นใน กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ที่มีผลต่อการบริหารจัดการ เศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม.....	131
ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่มีผลต่อการบริหาร จัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม.....	133
หลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม.....	135
รูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม..	138
บทที่ 7 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	
จังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน.....	141
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพและศักยภาพ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	141
ผลการสัมภาษณ์พันธมิตรทางการค้าเกี่ยวกับการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน.....	142
ผลการสัมภาษณ์พันธมิตรทางการค้าเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ การบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน ด้านการลดต้นทุนในการดำเนินงาน.....	145
ผลการสัมภาษณ์พันธมิตรทางการค้าเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ การบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน ด้านการเพิ่มคุณภาพการบริการ.....	146

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บทที่ 8 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	149
สรุปผลการวิจัย.....	149
อภิปรายผล.....	162
ข้อเสนอแนะ.....	172
 บรรณานุกรม.....	 175
 ภาคผนวก.....	 182
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	182
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	186
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญ.....	187
ภาคผนวก ง ภาพการดำเนินกิจกรรมการวิจัย.....	195
 ประวัติผู้วิจัย.....	 198

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 การท่องเที่ยว โดยชุมชนท้องถิ่น.....	49
8.1 ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	150
8.2 แนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	152
8.3 ประเด็นผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	154
8.4 ประเด็นศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	156
8.5 ประเด็นหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว.....	158
8.6 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน.....	161

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
2.1	แบบจำลองโซ่อุปทานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน..... 64
2.2	การไหลเวียนของสินค้า ข้อมูล และเงินทุนในโซ่อุปทาน..... 65
2.3	ดัชนีชี้วัดความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในการท่องเที่ยว โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน..... 67
2.4	กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 83
2.5	กรอบปฏิบัติการในการวิจัย..... 84

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
4.1 พระธาตุนาดูน.....	105
4.2 สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ.....	106
4.3 พระธาตุนาดูน.....	107
4.4 บริเวณรอบคู่อันตรัตน์.....	108
4.5 พิธีบวงสรวงคู่อันตรัตน์.....	109
4.6 วนอุทยานโกสัมพี และงานบุญพาว้าวแกงลิง.....	110
4.7 อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ และบรรยากาศยามเย็น พระอาทิตย์ตก ณ อ่างเก็บน้ำ.....	113
4.8 นักท่องเที่ยวมาเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ในช่วงเทศกาลสงกรานต์.....	113
4.9 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ป่าดูนลำพัน.....	115
4.10 ปู่ทูลกระหม่อม.....	116

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างดี เนื่องจากสามารถสร้างรายได้เข้าประเทศได้นับแสนล้านบาทต่อปี จากธุรกิจต่อเนื่องที่กระจายตัวในลักษณะลูกโซ่เพื่อรองรับการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว แนวโน้มของการท่องเที่ยวไทยเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกในช่วงระหว่างปีพ.ศ.2533-2553 จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มการเติบโตสูงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสร้างรายได้หลักให้กับพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของประเทศไทย ทำให้เกิดการพัฒนแหล่งท่องเที่ยวจนถึงการสร้างระบบกลไกทางการตลาด เพื่อให้สอดคล้องตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ในขณะที่การท่องเที่ยวได้พัฒนาและเกิดการขยายตัวค่อนข้างสูง การท่องเที่ยวเองกลับสร้างผลกระทบทางด้านลบต่อทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2553 : 32) ด้วยเหตุนี้จึงได้เกิดการหาปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวสำหรับทศวรรษที่ 21 ขึ้นมา โดยดำเนินการอยู่ภายใต้ความเชื่อมั่นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) จะทำให้เกิดการปฏิบัติต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับบริบท

สำหรับการตัดสินใจในการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันนั้น ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ขานรับแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อาจเป็นเพราะด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดต่างล้วนเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว โดยพบว่า ทั้งแผนและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้นได้มีการกล่าวถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการสร้างความสมดุลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวกันมากขึ้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังจากเกิดภาวะวิกฤติขึ้นในปี พ.ศ. 2539 รัฐบาลได้มีนโยบายการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่มีอยู่อย่างหลากหลาย และมีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน มาเป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยศักยภาพของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว ทั้งทางบกและทางเรือตามน้ำโขง จะเป็นศักยภาพส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งของประเทศไทย ที่สามารถเสริมสร้างให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสามารถเข้าสู่ระดับสากล โดยรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ และเกิดการกระจายรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น จึงได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชาติ (National Plan on Tourism Development) ขึ้นในปี พ.ศ. 2518 และได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามกลุ่มพื้นที่ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวมีทางเลือกมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความพร้อมและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และงานประเพณีเทศกาลต่างๆ แนวทางดังกล่าวได้ตระหนักถึงความสำคัญของการขยายแหล่งท่องเที่ยวกระจายไปในท้องถิ่นต่างๆ ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินตราในประเทศ และเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างตลาดการท่องเที่ยวนานาชาติ ย่อมนำมาซึ่งการค้าและการลงทุน ต่อมาในปี พ.ศ.2545 ได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวโดยมุ่งพัฒนาและส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ (Quality Destination) และพัฒนาไปสู่มาตรฐานสากล (World Class Destination) ซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด กลุ่มเป้าหมายทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งสอดคล้องกับความพร้อมและศักยภาพของการค้าและการลงทุนทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2550 : 2)

นอกจากนี้จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ในการเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวการค้า และการลงทุนในภูมิภาคนี้ แต่แหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากยังมิได้รับการพัฒนาทั้งโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการในปัจจุบัน และแผนพัฒนาในอนาคต ถึงอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยว ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า ระดับความสามารถในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ของประเทศไทยนั้น ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะที่ภูมิภาคอื่นๆ ล้วนมีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และด้านการค้าอย่างรวดเร็ว จึงมีประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข

ปรับปรุงพัฒนาอีกมาก โดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ จำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจด้วยระบบห่วงโซ่อุปทานที่เข้มแข็ง โดยทำให้ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนมีความรู้และมีการเชื่อมต่อระหว่างกิจกรรมด้านโลจิสติกส์ต่างๆ ด้วยความคล่องตัวและมีศักยภาพในการเชื่อมต่อ โดยมีการใช้ข้อมูลเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่เข้ามาช่วยในการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนพลังทางด้านเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ

มหาสารคาม เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความสงบและเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาแห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้ชื่อว่าเป็น “ตักศิลาแห่งอีสาน” เนื่องจากมีสถาบันการศึกษามากมายหลายแห่งอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 475 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 5,291 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ และ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองมหาสารคาม กันทรวิชัย โกสุมพิสัย วาปีปทุม บรบือ พยัคฆภูมิพิสัย นาเชือก เขียงยืน นาอุดม แกดำ ยางสีสุราช กิ่งอำเภอกุดรัง และกิ่งอำเภอชื่นชม ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ ติดกับจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันตก ติดกับจังหวัดขอนแก่น ภูมิประเทศเป็นที่ราบลูกคลื่นไม่มีภูเขา มีแม่น้ำชีไหลผ่านพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา อาชีพที่สำคัญของชาวมหาสารคามคือ การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร ไก่ และสัตว์น้ำ เป็นต้น อาชีพในครัวเรือนที่ทำมากคือ การเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม ผ้าไหมมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นผ้าที่มีลวดลายแบบดั้งเดิม และมีความสวยงาม

ถึงแม้ว่าจังหวัดมหาสารคามจะมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บ้าง ทั้งเชิงศิลปวัฒนธรรมประวัตินิรุกติศาสตร์ อุทยานป่าเขา หรือมนุษย์สร้างขึ้น อาทิ พระธาตุนาอุดม กู่สันตรัตน์ วนอุทยานโกสัมพี อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ (พิทยานาเชือก) เขตห้ามล่าป่าดงลำพัน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พิพิธภัณฑ์วัดมหาชัย สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน แก่งเลิงจาน หมู่บ้านปั้นหม้อ กุ่มหารธาตุ (ปราสาทบ้านเขวา) พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน พุทธมณฑลแห่งอีสาน พระพุทธรูปยืนมงคล พระพุทธรูปมิ่งเมืองหรือพระพุทธรูปสุวรรณมาลี บ้านหนองเขื่อนช้างที่เป็นหมู่บ้านทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ทำหมอนจิต ลักษณะเป็นสวนป่ามีต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นยางขนาดใหญ่ ต้นตะแบก ต้นกระทุ่ม ฯลฯ แม้กิ่งก้านสาขาปกคลุมติดต่อกัน มีหนองน้ำธรรมชาติที่ทัศนียภาพร่มรื่น วนอุทยานนี้เป็นที่อาศัยของนกต่างๆ และลิงฝูงใหญ่จำนวนมากหลายร้อย บ้านแพงเป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพการทอเสื่ออก เป็นอาชีพเสริมอีกอาชีพหนึ่ง วนอุทยานชีหลง (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2553 : 11) แต่อย่างไรก็ตามสถานที่ท่องเที่ยว

ดังกล่าวยังไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามน่าดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและขาดการทำนุบำรุง การจัดการ และเสริมสร้างทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีความโดดเด่นน่าสนใจ ตลอดจนยังขาดข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ และการประชาสัมพันธ์ที่ดีและมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญยังไม่มีการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยระบบห่วงโซ่อุปทานกันอย่างเป็นทางการ ถึงแม้ว่าได้มีการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว 6 จังหวัดในเขตอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยวงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ (2551) แต่ก็ยังขาดการเก็บข้อมูลที่มีความสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ทั้งในระดับมหภาค ระดับธุรกิจ ระดับเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและพัฒนาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเดิมให้ดีขึ้น สร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว จัดศูนย์กลางด้านบริการท่องเที่ยวและให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวแก่ผู้ประกอบการ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของโรงแรม เพื่อแนะนำนักท่องเที่ยวได้สะดวกมากขึ้น ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ และการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการลงทุนและวัดผลการพัฒนากิจกรรม โลจิสติกส์โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งธุรกรรมต่าง ๆ นี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญให้เกิดการวิเคราะห์และปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการด้านกิจกรรม โลจิสติกส์บนรากฐานของข้อมูลที่แท้จริงต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นในการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน โดยส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ผลกระทบและแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ศึกษาประเด็นที่มีต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม และหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน เพื่อใช้ในการวางแผนสำหรับเตรียมความพร้อมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของโลจิสติกส์ทางด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อีกทั้งเป็นสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคอินโดจีนต่อไปในอนาคต

คำถามการวิจัย

1. ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม โดยส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม เป็นอย่างไรบ้าง
2. ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม
3. รูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน ควรได้รับการพัฒนาไปในประเด็นใดบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม โดยส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษาประเด็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาในรูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาในรูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการวิเคราะห์ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และแนวโน้มการ

พัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งจะเป็นการสร้างสำนึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ด้วยการมีการร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล โดยประยุกต์มาจากสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต และครรรชนี เอ็มพันธ์ (2548 : 27-32) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

1.1.1 ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยศึกษาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางบวกและลบ 2 ด้าน คือ

- 1) ผลกระทบภายนอก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมายและเทคโนโลยี
- 2) ผลกระทบภายใน ได้แก่ ความต้องการของนักท่องเที่ยว การแข่งขัน แรงงาน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

1.1.2 แนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยศึกษาจาก 3 ด้าน คือ

- 1) การตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันเวลา
- 2) ความน่าเชื่อถือ
- 3) ค่าใช้จ่ายโดยรวมต่ำที่สุด

1.2 ประเด็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประยุกต์มาจากวรรณ วรกิจ (2546 : 29-30) และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 9) โดยศึกษาประเด็นจาก

1.2.1 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1) ความต่อเนื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) ความเข้มแข็งของกลุ่ม
- 3) การกระจายผลประโยชน์
- 4) การมีอิสระในการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยว

1.2.2 ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1) การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- 2) การให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึก
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น
- 4) การส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว
- 5) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ
- 6) การส่งเสริมการลงทุน

1.2.3 หลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบด้วย

- 1) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม
- 2) ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 3) การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น
- 4) การฝึกอบรมบุคลากร
- 5) การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว

1.3 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งประยุกต์มาจากวงษ์พัฒนา ศรีประเสริฐ (2554 : 104-106)

1.3.1 ระบบห่วงโซ่อุปทาน สำหรับประเด็นการวิจัยหลักนี้ทำการศึกษาการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยใช้การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ได้แก่

- 1) การลดต้นทุนในการดำเนินงาน
- 2) การเพิ่มคุณภาพการบริการ

1.3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน เพื่อศึกษาว่า การบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการเร็วขึ้น ทันเวลา และน่าเชื่อถือได้หรือไม่ อย่างไร เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย พระธาตุนาดูน กู่สันตรัตน์ วนอุทยานโกสัมพี อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ (พิทยานาเชือก) และเขตห้ามล่าป่าดุนลำพัน ได้แก่ บุคลากรที่รับผิดชอบจากหน่วยงานภาครัฐบาล ภาคธุรกิจเอกชน จำนวน 6 ท่าน ตัวแทนประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 10 ท่าน และพันธมิตรทางการค้า จำนวน 19 ท่าน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการวิจัยที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคาม ที่

นักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม ดิถภัณฑ์ 5 ลำดับ ได้แก่ พระธาตุนาดูน กู่สันตรัตน์ วนอุทยาน โภคสัมพันธ์ อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ (พิทยานาเชือก) และเขตห้ามล่าป่าดงลำพัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2553 : 22)

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาระบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่วันที่ 1 เดือนตุลาคม พ.ศ.2553 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การที่บุคลากรที่รับผิดชอบจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล ภาคธุรกิจเอกชน และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนพันธมิตรทางการค้าซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยววางแผนและตัดสินใจ ติดตามประเมินผล และการมีส่วนร่วมในลงทุนและปฏิบัติงานด้วยการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะร่วมกับภาคประชาชนผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และมีส่วนกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดจิตสำนึกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ทุกส่วนมีความเข้มแข็งขึ้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1.1 ผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว หมายถึง มาตรฐานการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น เมื่อคำนึงถึงสัดส่วนในการก่อให้เกิดรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศสู่ชุมชนท้องถิ่น ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของธุรกิจการท่องเที่ยวกับธุรกิจสาขาอื่นๆ เช่น การบริการ การเงินการธนาคาร การผลิตทั้งเกษตรและอุตสาหกรรม โดยศึกษาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางบวกและลบ 2 ด้าน คือ ผลกระทบภายนอก ได้แก่ เศรษฐกิจ ทรัพยากร สังคม การเมือง กฎหมาย และเทคโนโลยี กับผลกระทบภายใน ได้แก่ ความต้องการของนักท่องเที่ยว การแข่งขัน แรงงาน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

1.2 แนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว หมายถึง สถานการณ์การพัฒนา การท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมในอนาคต ซึ่งมีเป้าหมายสูง

สุดหรือมีความคาดหวังว่า ผลของการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนองกระแสความต้องการของตลาด โดยสามารถโน้มน้าวใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับมาเยือนท้องถิ่นนั้นๆ ซ้ำอีก หรืออาจชักชวนให้ผู้ที่ยังไม่เคยมาเยือนตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยศึกษาจาก 3 ด้าน คือ การตอบสนองความต้องการของลูกค้า ได้อย่างทันเวลา ความน่าเชื่อถือ และค่าใช้จ่ายโดยรวมต่ำที่สุด

2. ประเด็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่สนับสนุนทำให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยศึกษาปัจจัยจาก

2.1 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยมีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ด้วยความเข้มแข็ง มีการกระจายผลประโยชน์ และมีอิสระในการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.2 ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การเร่งส่งเสริมและพัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ของการท่องเที่ยวให้มีความพร้อม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อภารกิจในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของท้องถิ่น รวมถึงเศรษฐกิจของประเทศด้วย โดยประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ใช้แหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ในการดึงดูดความสนใจ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น การส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และการส่งเสริมการลงทุน

2.3 หลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถใช้ได้ถึงลูกหลาน โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาด ใช้ประโยชน์ได้สูงสุด เกิดผลกระทบแหล่งท่องเที่ยวน้อยที่สุด โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นจะต้องมีส่วนในการจัดการดำเนินการและเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นานตลอดไป ซึ่งเกี่ยวข้องในเรื่องของการรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น การฝึกอบรมบุคลากร และการตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว

3. การบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม หมายถึง การปฏิบัติการทางด้านท่องเที่ยวตามแผนงานที่กำหนดขึ้น ซึ่งการวางกรอบกำหนดแผนจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงของการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งในแง่ของความพร้อมของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว อันเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น รวมทั้งตรงกับระดับขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการจัดการประกอบการของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน

4. ระบบห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง กระบวนการจัดการกิจกรรมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ตามลำดับขั้นตอน โดยการเชื่อมต่อของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของการท่องเที่ยวที่มีจุดเริ่มต้นจากการร่วมมือกับกลุ่มบุคคลในชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การแบ่งปันสารสนเทศ และการให้บริการนักท่องเที่ยว อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุด เพื่อที่จะเผยแพร่และกระจายข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ถูกต้องตามจำนวนของแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว และช่วงเวลาของการท่องเที่ยว ด้วยเป้าหมายที่จะเพิ่มคุณภาพการให้บริการ และสร้างความพึงพอใจให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วยต้นทุนที่ต่ำที่สุด

5. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคามมีความเจริญก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการดำเนินงานเพื่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม ที่สำคัญสามารถลดต้นทุนในการดำเนินงาน และเพิ่มคุณภาพการบริการ ทั้งนี้เพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เร็วขึ้น ทันเวลา และมีความน่าเชื่อถือ

6. เศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม หมายถึง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคาม ให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม และมีความพร้อมในการบริการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ที่รับความนิยม 5 อันดับ ดังนี้

6.1 พระธาตุนาดูน เป็นพุทธมณฑลแห่งอีสาน ตั้งอยู่ที่บ้านนาดูน เขตอำเภอนาดูน

6.2 กู่สันตรัตน์ เป็นประสาทหินที่สร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าวรมันชัยที่ 7 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระธาตุนาดูน ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน

6.3 วนอุทยานโกสัมพี เป็นวนอุทยานป่าเขา ตั้งอยู่ที่ตำบลหัวขวาง ริมฝั่งแม่น้ำชี

6.4 อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ (พิทยานาเขื่อน) เป็นอ่างเก็บน้ำจืดขนาดกลางที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ที่ตำบลเขวไร่ อำเภอนาเขื่อน

6.5 เขตห้ามล่าป่าดูลำพัน เป็นวนอุทยานป่าเขา ตั้งอยู่ที่ตำบลนาเขื่อน อำเภอนาเขื่อน

7. ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง บุคลากรที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล ธุรกิจเอกชน ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว และพันธมิตรทางการค้า (ผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว ร้านอาหาร ที่พัก รีสอร์ท โฮมสเตย์ ร้านค้าปลีก ร้านจำหน่ายของที่ระลึก) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวที่รับความนิยม 5 อันดับ ในจังหวัดมหาสารคาม และร่วมกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ได้ทราบผลกระทบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และแนวโน้มนการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลมาไว้สำหรับเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวและบริการนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อปรับใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

2. ได้ทราบประเด็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางส่งเสริมในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับธุรกิจภาคเอกชนแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวแบบหนึ่งเดียวหนึ่งจังหวัด (Two Provinces One Destination Joint Tours) เป็นต้น เพื่อพัฒนาให้จังหวัดมหาสารคามเป็นศูนย์กลางของโลจิสติกส์ทางการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในภูมิภาคอินโดจีนต่อไป

3. ได้ทราบการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
จังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งข้อมูลเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานราชการ
หน่วยงานเอกชน ทั้งระดับท้องถิ่นและประเทศที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย โดยสามารถ
ที่จะนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ ในอันที่จะเพิ่มขีด
ความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจการท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการสร้างสัมพันธภาพและการ
พัฒนาทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ
เศรษฐกิจระหว่างประเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบห่วงโซ่อุปทาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม
2. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม
3. ลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วม
4. เงื่อนไขการมีส่วนร่วม
5. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน
6. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

1. การท่องเที่ยว
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
3. การพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น
4. กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการ

1. ลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

1. คำจำกัดความและความสำคัญของห่วงโซ่อุปทาน
2. ดัชนีชี้วัดสมรรถนะของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน
3. เครื่องมือการพัฒนาระบบห่วงโซ่อุปทาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยต่างประเทศ
2. งานวิจัยต่างประเทศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบกระบวนการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีและแนวคิดทางสังคมวิทยาที่อธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ทฤษฎีของนักปรัชญากลุ่มมนุษยนิยม ซึ่งได้แก่ Paulo Freire และ Julius Nyerere ได้ให้ความเห็นจากมนุษย์ทุกคนเสมอกันในศักดิ์ศรี คุณค่า และศักยภาพ ซึ่งสามารถเป็นประโยชน์แก่สังคมได้ มนุษย์ย่อมสามารถเลือกทางเดินที่เขาเห็นว่ายุติธรรม โดยไม่จำเป็นต้องฟังคำสั่งและเกิดความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญา ตระหนักรู้ และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใด จึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตเขาเอง นอกจากนั้นแล้วการมีส่วนร่วมยังลดปัญหาความแตกต่าง เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่างๆ จากภายนอกเข้าไปในชุมชนนั้นด้วย

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นแนวคิดพื้นฐานของวิชาการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยให้คนในชุมชนช่วยตนเองได้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นหัวใจของการพัฒนาในทุกท้องถิ่น ถึงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นมานานแล้วก็ตาม แต่ในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาค้นคว้า และทดลองเกี่ยวกับเรื่องนี้ อย่างจริงจังและกว้างขวาง ทำให้ไม่สามารถนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมได้อย่างครอบคลุม ครบถ้วน และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป หรือถ้าหากทำได้ก็ยากที่จะกำหนดได้ชัดเจนว่าอะไรคือ ความหมายของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายที่แตกต่างกันอยู่มากว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นดำเนินไปอย่างไร

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เศรษฐินทร์ (2542 : 6) ได้เสนอความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนใน

ชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรมสมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ กระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

เสน่ห์ จามริก (2542 : 22) ได้นิยามว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น คือ การที่ประชาชนมีโอกาสอย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซงครอบงำบังคับ ให้ได้พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดแจง ใช้ควบคุม ระดมทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ เพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคมเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเชื่อมั่นเพื่อเป้าหมายแห่งการพึ่งตนเองได้ในที่สุด สอดคล้องกับ เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี (2543 : 14) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมายถึง การร่วมคิดแก้ไขปัญหา และการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ร่วมวางแผน วางโครงการ ร่วมปฏิบัติงานในรูปของการเสียดสแรงงานการบริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และร่วมติดตามผลงาน บำรุงรักษาสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน ทั้งนี้การแสดงออกในการมีส่วนร่วมอาจเป็นการแสดงออกของบุคคลโดยตรงหรือโดยผ่านองค์กรประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เอง

สวัสดิ์ รัชฎาวรรณพงษ์ (2543 : 7-8) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ประชาชนจะทำตนเป็นผู้กระทำในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดผล 2 ด้านคือ ประชาชนสามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้ และผลของกิจกรรมที่ประชาชนได้ทำไปจะต้องสะท้อนกลับสู่พวกเขาเหล่านั้น สอดคล้องกับมาโนชญ์ อุปสินธุ์ (2543 : 9) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำหรือไม่ทำอย่างไร มิติที่สอง การมีส่วนร่วมเสียดสในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สาม การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2546 : 25) สุรีย์ คณท์ศรีสุโรจน์ (2541 : 8) และกุนจันทร์ สิงห์สุ (2543 : 16) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้คล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง รวมทั้งการประเมินผลโครงการและการแบ่งปันผลประโยชน์ โดยปราศจาก

ข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน และให้ผู้ที่มีส่วนร่วม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โครงการด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2547 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ความร่วมมือในด้านการวางแผนงาน การดำเนินงานร่วมกันของเกษตรกรในโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทแนวใหม่ โดยเฉพาะโครงการสถาบันเกษตรกร ซึ่งการมีส่วนร่วมในโครงการดังกล่าวนี้ หมายถึง การที่เกษตรกรหรือสมาชิกกลุ่มได้มีการร่วมประชุมวางแผนการรวมกันซื้อรวมกันขาย การร่วมกันรับความรู้ การร่วมกันขาดทุน และการร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จากการรวบรวมนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมและศึกษาการให้ความหมายต่างๆ แล้วก่อให้เกิดแนวคิดรวมๆ ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนในชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมของส่วนรวม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น โดยในการเข้าเกี่ยวข้องนี้ ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามและเสียสละทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความคิดเห็น วัตถุประสงค์ แรงกาย เวลา และเงิน ลงไป เน้นว่า ควรให้ทุกคน โดยเฉพาะคนจนมีโอกาสหาทางเลือกเอง มีโอกาสจัดการด้วยตนเอง และยังเน้นให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิธีดำเนินการเองในชุมชน การมีส่วนร่วมที่เป็นความริเริ่มของท้องถิ่นจะทำให้เกิดการจัดตั้งองค์กรและเกิดการปรากฏขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำของชุมชนอีกด้วย

2. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

เมื่อได้ทราบความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ต่างกัน สามารถนำมาสรุปรวมให้เห็นภาพของการมีส่วนร่วมได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์และละเอียดถี่ถ้วนเสียทีเดียว หากไม่ได้พิจารณาขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังที่ได้ประมวลไว้แล้วว่า ในแต่ละชุมชนนั้นมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ย่อมแตกต่างกันไปด้วย

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2542 : 10) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นิภาพร จุนถิระพงษ์ (2543 : 17) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วยกิจกรรมใหญ่ๆ 4 กิจกรรม คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

อคิน รพีพัฒน์ (2548 : 49) ได้สรุปแนวทางการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น มีอยู่ 5 ขั้นตอน ซึ่งมีความเห็นตรงกับอัทธอพี คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาในการพิจารณาปัญหาและจัดระดับความสำคัญของปัญหา ตลอดจนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการค้นคว้าสาเหตุของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการค้นคว้าและพิจารณาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาได้แก่ วางแผนโครงการเป็นขั้นตอนนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา เช่น การดำเนินโครงการซึ่งต้องทำประโยชน์กับโครงการ
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรม เช่น สรุปผลของโครงการถ้าบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ อาจกระทำระหว่างการดำเนินงานหรือภายหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้วก็ได้

แอ็กบายานี (Agbayani. 1974 : บทนำ) ได้จัดลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ 1) การร่วมประชุม 2) การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ 3) การตีปัญหาให้กระจ่าง 4) การออกเสียงสนับสนุน คัดค้านปัญหา 5) การออกเสียงเลือกตั้ง 6) การบริจาคเงิน 7) การบริจาค วัสดุ 8) การช่วยเหลือด้วยแรงงาน 9) การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง 10) การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ 11) การทำงานกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง

แคสทิลโล (Castillo. 2009 : 37) ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงได้ 3 ประการ คือ ประชากรส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา ประชาชนร่วมบริจาคหรือเข้ามามีส่วนร่วม และประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุด

ดังรายงานผลการวิจัยของสุดารัตน์ นาคประกอบ (2546 : 92) เรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์กรบริหารส่วนตำบล ยังไม่มามีส่วนร่วมมากนักในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ดังนั้นเพื่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรที่จะมีการ

ดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ (1) จัดตั้งคณะ กรรมการจัดทำกรอบแผนงานการทองเที่ยวเชิงนิเวศ (2) จัดตั้งคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการการทองเที่ยวเชิงนิเวศ (3) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งประยุกต์หลักการทองเที่ยวเชิงนิเวศ และหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การเข้าร่วมทางด้านแหล่งทองเที่ยว การคมนาคมขนส่ง การรักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ที่พัก/ร้านอาหาร ของฝากที่ระลึก และการเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

จากแนวคิดลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าว เห็นได้ว่า ส่วนใหญ่มีลักษณะและขั้นตอนคล้าย ๆ กัน คือ เริ่มด้วยการคิดค้นปัญหา วางแผนดำเนินการ ลงทุนปฏิบัติ ใช้ประโยชน์หรือแบ่งปันผลประโยชน์ และประเมินผลการดำเนินงานเป็นขั้นสุดท้าย สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ขอสรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

3. ลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมตามที่นักวิชาการศึกษาได้เสนอไว้มีหลายรูปแบบ แต่มีลักษณะที่แตกต่างกันไม่มากนัก สรุปได้ ดังนี้

พัตน์ บุญรัตพันธ์ (2541 : 145) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีขึ้นโดยตลอดตั้งแต่ขั้นของการร่วมวางแผน โครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของสมควร สุรภพพิศิษฐ์ (2542 : 11) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า คือ การมีส่วนร่วมในการเสียสละเวลาแรงงานการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้สนับสนุน การออกวัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ริเริ่มและการมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการ และยังได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของหลักการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะนำประชาชนให้เกิดการพึ่งพาตนเองและมีความเชื่อมั่นในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดูแลตนเอง

กรรณิกา ชมดี (2542 : 11-13) ได้แบ่งลักษณะรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ คือ การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม การมีส่วนร่วมสัมผัสการณ์การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และการมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

นอกจากนี้ยังพบข้อสังเกตว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่จะเข้าร่วมในลักษณะของการใช้แรงงาน และการร่วมออกเงินมากกว่าการแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ดังที่จินตนา ทองรอด (2542 : 97) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในโครงการข่าวน้ำฝุ่นในเขตเกษตรล้ำหลังของชาวนา : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านหนองเส้า ต.แม่เป่า กิ่งอำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถจัดลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) ร่วมในการสละเงิน 2) ร่วมในการสละแรงงาน 3) ร่วมในการเข้าประชุม 4) ร่วมสละวัสดุอุปกรณ์ 5) ร่วมในการวางแผน 6) ร่วมแสดงความคิดเห็น 7) ร่วมชักชวนชาวบ้าน 8) ร่วมรับผิดชอบหรือควบคุมการดำเนินงาน 9) ร่วมติดตามผลการดำเนินงาน

ปรัชญา เวศสารักษ์ (2548 : 11) เห็นว่า การกำหนดขอบเขตการมีส่วนร่วมในชุมชนจากลักษณะกิจกรรมของแต่ละคน อาจพิจารณาได้จากความพยายามที่แต่ละคนใช้ในกิจกรรมการพัฒนา ความพยายามดังกล่าวเป็นหลายทาง และผูกพันกับทรัพยากรและการมีการเสียทรัพยากรบางอย่าง ดังต่อไปนี้

1. ร่วมแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในแง่นี้เป็นการร่วมในรูปแบบของการเขียน การพูด การสื่อความหมาย ในรูปอื่นเพื่อแสดงความคิดเห็นของตน การแสดงเห็นเช่นนี้ อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของกิจกรรมการพัฒนาก็ได้
2. ร่วมสละทรัพยากรวัสดุ โดยการให้ยืมหรือใช้เงิน วัสดุ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การใช้ประโยชน์จากสถานที่หรืออุปกรณ์ต่างๆ
3. ร่วมสละแรงงานหรือร่วมทำ ร่วมดำเนินการตามโครงการสร้างงานในชุมชนร่วมพัฒนาร้วโรงเรียน เป็นต้น
4. ร่วมสละเวลา เช่น ร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมประชุม (ถึงแม้จะไม่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวก็ตาม)

แคร์รี่ (Cary, 1976 : 144) กล่าวว่า รูปแบบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม หมายถึง การเป็นผู้สัมผัส ผู้ชักชวน ผู้ใช้แรงงาน รวมทั้งเป็นผู้ค้นหาความช่วยเหลือสนับสนุนในผลของการกระทำนอกจากนี้ยังสามารถแบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมตามบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมได้ คือ การเป็นสมาชิก เป็นผู้เข้าประชุม เป็นผู้บริจาค เป็นกรรมการ และเป็นประธาน ซึ่งคล้ายกับการแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของอากรณพันธ์ จันทรสว่าง (2544 : 42) ที่แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะคือ มีส่วนร่วมประชุม มีส่วนร่วมบริจาคเงิน มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ และมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

อัฟฮอฟฟ์ (Uphoff, 1981 : 77) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ควรจะแบ่งพิจารณาการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 นัย คือ มิติการมีส่วนร่วมและบริบท หรือสภาพสิ่งแวดล้อมเงื่อนไขสถานการณ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมสำหรับในแง่บริบท ได้แก่ การมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ ดัง ได้กล่าวข้างต้น ต่อจากนั้นก็เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของการมีส่วนร่วม อาจจะเป็นบุคคลภายในหรือภายนอกหมู่บ้านก็ได้ ประเด็นที่น่าสนใจคือ ลักษณะสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ของผู้ที่มีส่วนร่วมดังกล่าว อีกทั้งวิธีการเข้าร่วมพิจารณา ได้จากสาเหตุ การสนใจลักษณะการร่วมของเขต ระยะเวลา หรือลักษณะกิจกรรมที่เข้าร่วม ตลอดจนผลของการเข้าร่วม ส่วนในแง่ของบริบทหรือเงื่อนไขสภาพแวดล้อมนั้น

ดังจะเห็นได้จากรายงานผลการวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547 : 143) ศึกษาเรื่องปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ขององค์กรภาครัฐและท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยว และความคิดเห็นของผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะช้าง พบว่า ประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวดูแลกับการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ไม่แน่ใจกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและจากการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวดูแล พบว่า ทั้ง 3 กลุ่ม มีสาธารณูปโภคที่ดีขึ้น มีการจัดสร้างโรงกำจัดขยะ/ ระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น ในเชิงลบ เช่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องมีบทบาทกับการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวน้อย ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประกอบการ เป็นต้น

จากแนวคิดรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมา สามารถสรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรได้ว่า ประกอบด้วย การเป็นผู้ริเริ่ม การเป็นผู้ชักชวน การร่วมประชุมและวางแผน การเป็นสมาชิก การสนับสนุน การร่วมรับผิดชอบ การร่วมใช้ประโยชน์ และการร่วมติดตามประเมินผล

4. เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2542 : 186) กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมว่าอย่างน้อย ต้องประกอบด้วย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate)

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมจะสำเร็จได้ยังต้องขึ้นกับเงื่อนไข ดังนี้ คือ ต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วม ต้องไม่เสียเงินทองหรือค่าใช้จ่ายเกินกว่าผลตอบแทนที่จะได้รับ ต้องมีความสนใจสัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ต้องไม่รู้สึกระทอบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ และต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องทั้ง 2 ฝ่าย ส่วนมานะ บุญยานันต์ (2542 : 11-12) ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา มี 3 ประการ คือ

1. ความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งอาจจะเป็นองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการและนักพัฒนาในรูปแบบของการช่วยเหลือทางการเงิน การเมือง และความรู้เทคนิค
2. ความพร้อมภายใน เช่น ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และกายภาพ โอกาสการเข้าร่วม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
3. การบำรุงรักษา เช่น ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหาร จัดการองค์กร และกิจกรรมตลอดจนแทรกแซงจากภายนอก

ดังรายงานผลการวิจัยของนิรุจิน ไส้พันธ์ (2544 : 133) ศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย มีศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวค้า และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุดชีวิต นันทวัน ณ อุษยยา (2551 : 121) ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง พบว่า การเข้าใจมีส่วนร่วมของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวมีอยู่น้อยมาก และภาครัฐควรให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม สรุปได้ ดังนี้ 1) ประชาชนต้องมีความเป็นอิสระและสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปความสามารถของเขา 2) ประชาชนต้องได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่าย เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชนและนักพัฒนาในท้องถิ่น 3) ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะเข้าร่วมและสามารถที่จะสื่อสารรู้เรื่องในกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างดี

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปรัชญา เวศสารีชน (2548 : 170) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญซึ่งผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย
2. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
3. ปัจจัยที่มีรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ ออมทรัพย์
4. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

อนุภาพ ธีรลาภ และอำนาจ อนันตชัย (2549 : 23-24) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ความเชื่อถือในตัวผู้นำ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น

วิลเลียม ดับบลิว รีดเคอร์ (William W. Reeder, 2009 : 26) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. การปฏิบัติให้คล้ายตามความเชื่อพื้นฐาน หมายถึง การเลือกแบบวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง
2. มาตรฐานคุณค่าการปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
3. เป้าหมายการที่บุคคลและกลุ่มบุคคลจะส่งเสริม ปกป้อง และรักษาเป้าหมายของตนเอง
4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในบางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา
5. ความคาดหวัง การประพจน์ตามแบบที่ตนคาดหวังว่าจะต้องประพจน์ในสถานการณ์เช่นนั้น และชอบที่จะปฏิบัติผู้อื่น ในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นด้วยเช่นกัน
6. การมองตัวเอง การกระทำสิ่งต่างๆ ที่คิดว่าตนเองต้องกระทำเช่นนั้น
7. การบีบบังคับ การกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยความรู้สึกตนว่าถูกบีบบังคับให้กระทำ

8. นิสัยและประเพณี การกระทำสิ่งต่างๆ ตามอุปนิสัยที่ชอบกระทำเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้นๆ

9. โอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนาจให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำเช่นนั้น เท่าที่พวกเขาได้รับรู้มา

10. ความสามารถ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเองเห็นว่าสามารถให้สิ่งที่ต้องการให้เขาทำให้สถานการณ์เช่นนั้น

11. การสนับสนุนการเริ่มปฏิบัติเมื่อเขาารู้สึกว่า เขาได้รับการสนับสนุนที่ดีพอให้กระทำเช่นนั้น

ไอเซน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff. 1981 : 115) ได้กล่าวถึงภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์

ดังรายงานผลการวิจัยของกู และเจียง (Gu & jiang. 2002 : 143) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมืองซีเจียง (Zhejiang) ประเทศจีน พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เห็นได้เด่นชัด ได้แก่ รายได้ การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น การสร้างงานในชุมชนท้องถิ่น และการขยายตลาดการท่องเที่ยว และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ได้ 4 ประเด็น ดังนี้ ด้านความผูกพันเป็นเครือญาติและความสัมพันธ์ในชุมชน ด้านการมีภาระทางเศรษฐกิจ ด้านการมีปัญหาาร่วมกัน และด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากจะสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น โดยคำนึงถึงลักษณะปัจจัยเป็นสำคัญก็สามารถแบ่งได้ 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคล เกิดจากความต้องการ ความคาดหวัง ความรู้สึกร่วม ความประสงค์ในสิ่งต่าง ๆ เช่น ต้องการเงิน ต้องการผลประโยชน์อื่น ต้องการเกียรติยศชื่อเสียง และปัจจัยภายนอกตัวบุคคล เกิดจากแรงผลักดันจากบุคคลอื่น เช่น ผู้นำท้องถิ่น ชักจูง และเจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดภัยธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น

ผู้วิจัยที่มีความเห็นว่า ไม่ว่าจะแบ่งปัจจัยดังกล่าวในลักษณะใดก็ตาม ปัจจัยย่อยทุกปัจจัยจะมีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันหรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังนั้นในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น จึงต้องพิจารณาอย่าง

กว้างขวาง โดยคำนึงถึงความแตกต่างของชุมชนทั้งด้าน โครงสร้าง สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ รวมทั้ง โครงสร้างทางสังคมของชุมชนด้วย

6. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มักมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Action theory) ซึ่งพาร์สันและชิลล์ (Parson & Shill, 1951 : 271) ได้อธิบายการกระทำทางสังคมของมนุษย์ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้กับสังคมโดยทั่ว ๆ ไป การกระทำใด ๆ ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละคน ระบบสังคม และวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ความสนใจและระบบค่านิยมของบุคคล ส่วนมาโนชญ์ อุปสินธุ์ (2543 : 19) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการกระทำทางสังคมตามแนวของ รีเดอร์ (Reeder) ว่าทฤษฎีนี้จะสามารถเข้าใจ วิจัยและอธิบายพื้นฐานเบื้องต้นทางด้านจิตวิทยาของคน ถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และการตัดสินใจของคน โดยแบ่งปัจจัยที่เป็นเหตุเป็นผลในการตัดสินใจของคนเพื่อที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมเป็น 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ ดังนี้

6.1 ปัจจัยดั้งเดิม ประกอบด้วย เป้าหมาย ความเชื่อ ค่านิยมและความเคยชินและขนบธรรมเนียมประเพณี

6.2 ปัจจัยผลักดัน ประกอบด้วย ความคาดหวัง ข้อผูกพัน และการบังคับ

6.3 ปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย โอกาส ความสามารถ และการสนับสนุน

ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวินเซนท์และทอมป์สัน (Vincent & Thompson, 2002 : 211) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินชุมชนในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเกิดความยั่งยืนได้ เมื่อ 1) ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการวางแผนและพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น 2) ผู้นำชุมชนพัฒนาและสนับสนุนโครงการต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 3) ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะของการเป็นแหล่งรายได้ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน และยังสอดคล้องกับเฮา วาร์ และ โชน (Hao Var & Chon, 2003 : 234) ได้ทำการศึกษารูปแบบการประมาณการนักท่องเที่ยวจากตลาดหลักที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว ได้แก่

รายได้ ค่าใช้จ่าย ระหว่างการท่องเที่ยว อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา และจำนวนห้องพัก ตลอดจนความไม่มีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการขาย และความไม่แน่นอนทางการเมือง จะส่งผลต่อการเลือกเดินทางเช่นกัน

จากทฤษฎีดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การพัฒนาโดยการใช้สิ่งเร้าที่เหมาะสมจะนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่สมาชิกมีความสมัครใจ ซึ่งการเร้าให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้นักเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณีและทัศนคติของบุคคลด้วย การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้นจะได้รับการตอบสนอง และทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการอย่างแท้จริงและมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนจะได้รับประโยชน์โดยเสมอกัน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

1. การท่องเที่ยว

คำว่า “ท่องเที่ยว” ในปัจจุบันมักจะมองเห็นภาพชาวต่างชาติสะพายกล้องถ่ายรูป เดินกันเป็นกลุ่ม ๆ อยู่ตามวัด วัง โบราณสถาน หรือนั่งน่องน้อยห่มน้อย อาบแดดอยู่ตามชายหาด รวมถึงไปเที่ยวชมป่าเขาถ้ำน้ำพุ ซึ่งชาวต่างชาติเหล่านี้ได้ใช้จ่ายเงินเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทางไปชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ค่าซื้อของที่ระลึก โดยถือว่าเป็นการนำเงินตราเข้าประเทศ ในขณะที่เดิวก่อนก็มีคนไทยที่เดินทางท่องเที่ยวอยู่ภายในประเทศ โดยนักท่องเที่ยวคนไทยเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี สาเหตุของการเดินทางท่องเที่ยวอยู่ภายในประเทศเพราะเป็นการผ่อนคลายความเครียดพร้อมๆ กับการได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ได้เห็นภูมิประเทศที่แปลกตาและได้สร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นด้วย เมื่อนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ธุรกิจต่างๆ ก็เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางท่องเที่ยวมากมาย ธุรกิจการค้าของที่ระลึก ธุรกิจเหล่านี้ขายบริการให้กับตัวนักท่องเที่ยวเอง และยังมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม ธุรกิจเหล่านี้ก่อให้เกิดงานอาชีพใหม่ๆ และการกระจายเงินตรา ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

สุทธิพิธิ์ ชูชาติ (2546 : 2) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐบาลในท้องถิ่น และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา(2546 : 15) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ความเกี่ยวข้องกับการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นการเดินทางเพื่อพักผ่อน ประกอบกิจกรรมตามความสนใจ หรือเพื่อประกอบธุรกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน แต่มิได้เป็นการเดินทางเพื่อไปทำงาน หรือประกอบอาชีพเป็นหลัก

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 5-6) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทาง (Travel) ที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. การเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสืบจ้าง โดย มีการวางแผนเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือระยะทางไกลก็ได้

2. จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง การมีจุดหมายปลายทางที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิม โดยเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

3. ความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง การมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางใดก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ (2548 : 47) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยว หมายถึง ผู้คนหรือประชาชนได้ไปเยี่ยมชมยังสถานที่หนึ่ง เพื่อการเที่ยวชมเมือง เยี่ยมญาติและเพื่อนพักผ่อนวันหยุดทั้งระยะสั้นและระยะยาว และอาจหมายความรวมถึง บุคคลที่เดินทางไปเข้าร่วมการประชุมทางวิชาการ การเมือง การประชุมธุรกิจ หรือเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆทางธุรกิจ ตลอดจนการเดินทางไปศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ หรือไปทำการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ด้วย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2553 : 10) ให้ความหมายของการท่องเที่ยว คือ หนทางสำคัญของการนำรายได้เข้าประเทศ รัฐบาลจึงมีนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพ

มาตรฐานของการบริการ เพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการ รวมถึงการท่องเที่ยว และการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยพื้นฐานอันจำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพ และส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการไทย ทั้งด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากร ภาคบริการ การพัฒนารูปแบบการให้บริการ และการพัฒนาเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน

2. จัดให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อให้เกิดการใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแหล่งสร้างรายได้เงินตราต่างประเทศและรายได้ท้องถิ่น อาทิ การท่องเที่ยว การศึกษา การรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพการกีฬาและนันทนาการ

3. เร่งรัดพัฒนาผู้ประกอบการด้านบริการให้มีความรู้และทักษะ ทั้งด้านภาษา มาตรฐาน การบริการ และการจัดการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและทันต่อการเปลี่ยนแปลงระหว่างประเทศด้านการค้าบริการ

จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นเรื่องของการเดินทาง (Travel) ถ้าไม่มีการเดินทาง ก็ไม่มีการท่องเที่ยว แต่ต้องเป็นการเดินทางที่เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง แต่เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การศึกษา ศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตร ติดต่อธุรกิจ การประชุม สัมมนา เป็นต้น มิฉะนั้นก็จะเป็นการเดินทางที่มีโชงการท่องเที่ยว ถ้าหากการเดินทางอยู่ในเงื่อนไข 6 ประการ ดังนี้

1. เป็นการเดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือประกอบธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งในประเทศที่เดินทางไป
2. เป็นการเดินทางโดยตั้งใจจะไปตั้งถิ่นฐานถาวรในประเทศที่เดินทางไป
3. เป็นการเดินทางเข้าไปประเทศใดประเทศหนึ่งเพื่อปฏิบัติงานด้านการทูต หรือองค์การระหว่างประเทศ หรือเอกชนอื่นๆ โดยได้รับค่าจ้างตอบแทน
4. เป็นการเดินทางเข้าพรมแดนไปทำงานนอกประเทศทุกวันเป็นประจำ
5. เป็นการเดินทางผ่านโดยไม่แวะลง แม้ว่าการเดินทางจะอยู่ในอาณาเขตของประเทศหนึ่งประเทศใดเป็นเวลานานมากกว่า 24 ชั่วโมงก็ตาม
6. เป็นการเดินทางที่ถูกบังคับให้เดินทาง เช่นการนำกองทหารเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือการย้ายนักโทษจากที่คุมขังหนึ่งไปยังที่คุมขังหนึ่ง เป็นต้น

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่งเป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งที่เป็นการพักผ่อน หรือประกอบกิจกรรมต่างๆ ยกเว้นการประกอบอาชีพหลักและการแสวงหารายได้

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงยิ่งในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมารายได้จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับที่ 1 เมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าส่งออกอื่นๆ
2. ช่วยลดปัญหาการขาดดุลการค้าการชำระเงินระหว่างประเทศ เช่น ในปี พ.ศ. 2527 การท่องเที่ยวทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ 27,317 ล้านบาท รายจ่ายจากการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทย เป็นเงินเพียงประมาณ 7,208 ล้านบาท ส่วนที่เกินดุลนี้จึงมีส่วนช่วยแก้ไขการขาดดุลในด้านอื่นได้เป็นอย่างมาก
3. ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงานอย่างมากมาย และกว้างขวางเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการ โดยเฉพาะในธุรกิจทางตรงเช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว ฯลฯ ส่วนในธุรกิจทางอ้อมอาจเป็นอาชีพเสริม เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน การใช้เวลาวางมารับจ้างก่อสร้าง เป็นต้น
4. ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง สร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการผลิตอาหารไปจำหน่ายตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จะเป็นอาชีพเสริมทำรายได้เป็นอย่างดี หรือในเมืองท่องเที่ยวก็อาจจะเป็นผู้นำเที่ยวด้วย
5. ก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต และนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปทีใดก็จะต้องใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นเมืองและหากพักแรมก็จะต้องใช้จ่ายเป็นค่าที่พัก เงินที่จ่ายออกไปนี้จะไม่ตกอยู่เฉพาะกับโรงแรมแต่จะกระจายไปสู่เกษตรกรรายย่อยต่างๆ เมื่อหัตถกรรมพื้นเมืองขายเป็นของที่ระลึกได้ก็จะมีผู้ใช้วัสดุพื้นบ้านมาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึก แม้จะเป็นรายได้เล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อรวมกันเป็นปริมาณมากก็เป็นรายได้สำคัญ ซึ่งจะกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่า ทวีคูณทางการท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในลักษณะที่สูงมาก เมื่อเทียบกับผลิตสินค้า หรืออุตสาหกรรมอื่นๆ

6. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย อาจเรียกได้ว่าเป็นสินค้าที่ได้เปรียบมากที่สุดในการแข่งขัน เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ นักวิชาการทางการท่องเที่ยวก็ยังเชื่อว่าปริมาณการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นแค่เพียงการเริ่มต้นเท่านั้น เพราะว่าประชากรของโลกจะเพิ่มจำนวนขึ้นตลอดเวลา ในขณะที่วิวัฒนาการด้านการขนส่งที่สามารถขนส่งผู้โดยสารได้จำนวนมาก ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง การเดินทางท่องเที่ยวจึงมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้อ่อนเท่านั้น การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นเรื่องของความพึงพอใจของแต่ละบุคคล องค์การสหประชาชาติประกาศว่า “การเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่รัฐพึงสนับสนุน”

7. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศเหมือนการเกษตรอื่นๆ ผลผลิตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เสนอขายให้แก่นักท่องเที่ยว คือ ความสวยงามของธรรมชาติ หาดทราย ชายทะเล ภูเขา สภาพอากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกสร้างขึ้น เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดวาอาราม โบราณสถาน อาคารบ้านเรือนในท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรูปธรรมที่มีความยั่งยืนไม่ผันแปรหรือขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ เช่น การผลิตด้านเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมอื่นๆ

8. ไม่ต้องลงทุนเป็นจำนวนมาก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงได้รับการสนับสนุน และหันมาใช้อุตสาหกรรมนี้เป็นประโยชน์เพิ่มเติมต่ออาชีพเกษตรกรรมที่มีอยู่เดิม นับเป็นความได้เปรียบอย่างมากของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

จากการเปรียบเทียบให้เห็นถึงกระบวนการผลิต จะเห็นว่า ผลผลิตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คือ บริการซึ่งลูกค้าจะเลือกซื้อตามความพึงพอใจ ปัจจัยที่จะสนับสนุนให้ลูกค้าเกิดความพอใจและตัดสินใจเลือกซื้อบริการ มีดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชม

2. การคมนาคม เมื่อผู้ซื้อเดินทางมาซื้อบริการถึงที่ผลิต การคมนาคมขนส่ง ทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศต้องสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย ทั้ง 3 ทาง คือ ทางบกมีถนนที่พหุนาต่าง ๆ ผ่านเข้าออกได้สะดวกหรือมีบริการรถไฟ ทางน้ำมีท่าเทียบเรือและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ทางอากาศมีท่าอากาศยานทันสมัย มีสายการบินมาลงมาก

3. พิธีการเข้าเมืองและบริการข่าวสาร มีการผ่อนคลายเป็นียบพิธีการเข้าเมืองให้สะดวก รวดเร็วมีบริการให้ข่าวสาร บริการจองที่พัก บริการขนส่งที่พัก เป็นต้น
4. ที่พัก มีโรงแรมระดับต่างๆ ให้เลือก มีอัตราค่าที่พักเหมาะสมกับคุณภาพ สะอาด และมีบริการตามมาตรฐานสากล
5. ร้านอาหาร นอกจากจะมีอาหารให้เลือกหลายชนิดแล้ว จะต้องถูกสุขลักษณะมีบริการที่สุภาพและมีการกำหนดราคาอาหารให้แน่นอน
6. บริการนำเที่ยว มีบริการจัดนำเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีอรรถาธิบายไม่ตรีดี และมีความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว
7. สินค้าที่ระลึก จะต้องมีความคุณภาพ กำหนดราคา รวมทั้งการส่งเสริมการใช้วัสดุพื้นบ้าน การออกแบบสินค้าให้มีเอกลักษณ์ รวมทั้งการบรรจุหีบห่อที่สวยงาม
8. การโฆษณาเผยแพร่ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นกรรมวิธีที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักและสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศ

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นหรือเพื่อหาความรู้ หาประสบการณ์ ซึ่งมีใช้เป็นที่พำนักอาศัยชั่วคราวของบุคคล แต่เป็นการไปเยือนชั่วคราวโดยไม่ใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือรายได้แต่เป็นการไปเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ดังนั้นการที่จะจัดแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้น่าสนใจ จึงควรต้องมีการสำรวจถึงสภาพแวดล้อม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวว่าแต่ละคนแต่ละชาติต้องการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแบบไหนจะได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดูน่าเที่ยวชมยิ่งขึ้น อันจะสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมกันหลากหลาย แต่ก็ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วย ถือเป็นภาระอันหนักอึ้งของประเทศไทยให้คงอยู่สืบไปและยังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติอีกด้วย

1.2 ประเภทของการท่องเที่ยว

ประเภทการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ (บุญเลิศ จิตตั้ง วัฒนา. 2548 : 15-17)

1.2.1 การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

1) การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ(International Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปยังต่างประเทศ โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อหารายได้ในประเทศนั้น

2) การท่องเที่ยวในประเทศ (Internal Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะภายในอาณาเขตของแต่ละประเทศนั้นๆ

1.2.2 การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 3 รูปแบบคือ

1) การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Leisure Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการเพื่อจะหลีกเลี่ยงจากสภาพชีวิตปัจจุบันที่จำเจ หรือหลีกเลี่ยงหนีอากาศหนาวในประเทศของตน อันเป็นการเดินทางเพื่อการพักผ่อนและหาประสบการณ์แบบใหม่

2) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อไปติดต่อธุรกิจหรือไปประชุม โดยมีระยะเวลา 2-3 วันแรกให้ไปท่องเที่ยว

3) การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดความสนใจกิจกรรมพิเศษ สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 4 รูปแบบคือ

3.1) การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน ความชื่นชมในแหล่งธรรมชาติ และการศึกษาในแหล่งธรรมชาติ

3.2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

3.3) การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง (Sport and Entertainment Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจในการพักผ่อน สนุกสนาน รื่นเริงบันเทิงใจ การออกกำลังกาย โดยมุ่งเน้นการได้รับบริการที่เหมาะสม

3.4) การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและการประชุมสัมมนา (Business and Convention Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากผลพลอยได้ในการเดินทางไปติดต่อธุรกิจหรือประชุมสัมมนาซึ่งอาจมีหรือไม่มีการศึกษาดูงานและการทัศนศึกษารวมอยู่ด้วยก็ได้ หรือมีเวลาว่างจากการติดต่อธุรกิจหรือประชุมสัมมนา ก็อาจเดินทางไปดูงานหรือทัศนศึกษาเองก็ได้

1.2.3 การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทาง สามารถแบ่งได้เป็นรูปแบบย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

1) การท่องเที่ยวแบบกลุ่มเหมาจ่าย (Group Inclusive Tourism - GIT or All Inclusive Tourism - AIT) เป็นการท่องเที่ยวที่ธุรกิจนำเที่ยวขายรายการนำเที่ยวเบ็ดเสร็จ (Package Tour) ให้กับนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ โดยธุรกิจนำเที่ยวเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับขบวน

พาหนะ ที่พัก อาหาร และการนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว โดยอาจดำเนินการอำนวยความสะดวกครบรูปแบบ (Full Package) หรืออาจจะจัดการบริการเที่ยวบางสิ่งบางอย่างให้ก็ได้

2) การท่องเที่ยวแบบอิสระ (Foreign Individual Tourism - FIT) เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยววางแผนจัดการเดินทางด้วยตัวเองทุกอย่าง หรือใช้บริการของธุรกิจนำเที่ยวในการอำนวยความสะดวกบางอย่าง

1.2.4 การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามการตลาด สามารถแบ่งเป็น 2 รูปแบบย่อยคือ

1) การท่องเที่ยวตลาดหรูหร่า (Elite Market Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องจ่ายค่าบริการในอัตราสูง เพราะมุ่งให้บริการทางการท่องเที่ยวชนิดหรูหร่า

2) การท่องเที่ยวตลาดมวลชน (Mass Market Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่บริการทางการท่องเที่ยวแบบพื้น ๆ ในราคาสูง โดยต้องการให้บริการผู้เดินทางที่มีรายได้น้อย แต่มีปริมาณมาก

1.2.5 การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามการจัดการ สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

1) การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวมุ่งเน้นความพึงพอใจและปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม และนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่าเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้อีก 2 รูปแบบคือ

2.1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี และมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

2.2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม หรือชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวชมงานประเพณีและศิลปะวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวนั้นสามารถจำแนกได้หลายประเภท มีความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งแต่ละประเภทของการท่องเที่ยวนี้ นักท่องเที่ยวต่างมีความคิดและความคาดหวังเป็นแนวทางในการเลือกประเภทการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย อาจจะมีขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้น ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก เช่น ทัศนียภาพของนักท่องเที่ยวระดับรายได้ การสนใจจากการโฆษณา หรือการประชาสัมพันธ์ ภาวะเศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้น อันสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวในการเลือกประเภทของการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

1.3 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทางโดยสมัครใจเป็นการชั่วคราว โดยมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ใดก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ ซึ่งวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการท่องเที่ยวนี้ Douglas Foster ได้เขียนไว้ในหนังสือ "Travel and Tourism Management" ว่า ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเดินทางแบ่งออกได้เป็น 9 อย่าง ได้แก่ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 : 7-9)

1.3.1 การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass Popular Individual) เป็นการเดินทางในวันหยุดหรือพักผ่อนโดยไม่ทำอะไร อันเป็นการขจัดความเมื่อยล้าทางร่างกายและจิตใจจากการทำงานให้หมดไป และเรียกพลกำลังกลับคืนมาสำหรับเริ่มต้นทำงานในวันใหม่ บางคนอาจจะไปพักผ่อนเพราะป่วยไข้มักจะถือเอาภาวะอากาศเป็นเกณฑ์ตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวที่ใด เช่น สถานที่ชายทะเลที่มีลมพัดฉิวอยู่เป็นนิจ หรือสถานที่บนเขาที่อากาศหนาวเย็น หรืออาจรักษาโรคผิวหนังใกล้บริเวณบ่อน้ำร้อน เป็นต้น

1.3.2 การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การ

ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ชมศิลปะนานาชาติหรือในหอศิลป์ ชมการแสดงดนตรีหรือละครของประเทศต่างๆ นมัสการศูนย์ศาสนาที่สำคัญเพื่อร่วมปฏิบัติศาสนกิจ เป็นต้น

1.3.3 การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อทำการวิจัยหรือสอนหนังสือ หรือเข้าศึกษา หรือดูงานในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมักจะพักอยู่ในประเทศนั้นเป็นเวลานานนับเดือน เช่น ไปทำการวิจัยด้านสังคมวิทยาที่ประเทศอินเดีย และไปดูงานที่ยุโรป เป็นต้น

1.3.4 การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและความบันเทิง (Sport and Recreation) เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะไปชมการแข่งขันกีฬาหรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา หรือเล่นกีฬาในท้องถิ่นนั้น เช่น การชมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก และการเข้าร่วมแข่งขันกีฬาเขต เป็นต้น หรือเป็นการเดินทางเพื่อความสนุกบันเทิงใจ เช่น การเปลี่ยนบรรยากาศไปยังสถานที่ที่สวยงาม และการชมทิวทัศน์ที่สวยงาม เป็นต้น

1.3.5 การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests) เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะไปชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทหินพิมาย และโครงการอนุสรณ์โบราณ เป็นต้น

1.3.6 การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) เป็นการเดินทางเพื่อทำงานอดิเรก เช่น ไปวาดรูปบนภูเขา และไปเล่นสกี เป็นต้น

1.3.7 การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friend/Relation) เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติมิตร อันเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพให้ดียิ่งขึ้น

1.3.8 การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่ได้จัดเวลาให้เหลือหรือว่างจากการปฏิบัติธุรกิจในประเทศหรือสถานที่แห่งนั้นเพื่อถือโอกาสอยู่ท่องเที่ยวต่ออีกสักหนึ่ง

1.3.9 การท่องเที่ยวเพื่อประชุมสัมมนา โดยปกติการจัดรายการประชุมสัมมนาผู้จัดมักมีรายการนำเที่ยวอย่างน้อย 1 ครั้ง ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาเป็นนักท่องเที่ยวสมบูรณ์แบบ และเมืองใดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว มักจะได้รับเลือกให้เป็นที่ประชุมสัมมนา

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวนั้นมีหลากหลายขึ้นอยู่กับว่านักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ นั้น มีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวอย่างไร เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อศึกษา หรือเพื่อกีฬา เป็นต้น และที่สำคัญเมื่อนักท่องเที่ยวมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแล้ว ก็จะสามารถเลือก

สถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของตนได้ ทางกิจการด้านการท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลในการสำรวจวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวได้

1.4 บทบาทของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ดังนี้

1.4.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก

1.4.2 รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีผลในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า 2 เท่าตัว

1.4.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ มีการสร้างงานสร้างอาชีพ และยังเป็น การกระจายรายได้ไปยัง

1.4.4 ในรูปของการผลิตสินค้าพื้นเมืองและสินค้าของที่ระลึก ตลอดจนการให้บริการในท้องถิ่นนั้นๆ

1.4.5 การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตขายได้ตลอดเวลาสุดแล้วแต่ความเหมาะสม และความสามารถของผู้ขาย

1.4.6 การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรหมุนเวียนภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดการว่างงาน ส่งผลให้รัฐบาลได้รับรายได้ในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ

สำหรับการสร้างงานสร้างอาชีพ โดยจะแยกลักษณะงานออกเป็น 2 ลักษณะ

1. งานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรง ได้แก่ ธุรกิจโรงแรม บริษัทนำเที่ยว สายการบิน มัคคุเทศก์ ภัตตาคาร ร้านอาหาร สถานเริงรมย์ การประกอบการขนส่งผู้โดยสาร นอกจากนี้ยังมีงานที่เห็นได้ชัดมากคือ การผลิตสินค้าของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมือง เช่น การทอผ้า เครื่องจักสาน และเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

2. งานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางอ้อม อาทิ งานด้านการก่อสร้าง เช่น อาคารที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า งานด้านกิจกรรม เช่น ปักหมุด เลี้ยงไก่ขายให้โรงแรม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวมีบทบาททั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และความร่วมมือระหว่างประเทศ ในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าทีบริการโดยเฉพาะในธุรกิจทางตรง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ส่วนในธุรกิจทางอ้อม

อาจเป็นอาชีพเสริม เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน และการใช้เวลาว่างมารับจ้างก่อสร้าง เป็นต้น ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงก่อให้เกิดรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมากและยังทำให้ประชาชนที่ว่างงานได้มีอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รชพร จันทร์สว่าง และคณะ (2545 : 218) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 7) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่จัดการอย่างยั่งยืนเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอเพียง แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึก โดยการอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม และประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน ซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณสถานวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์แก่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นด้วย

2.2 หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ หลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลา ยาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น

2.2.2 ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

2.2.3 มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

2.2.4 มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

2.2.5 มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวส่งผลดีในทางบวก และในขณะเดียวกันอาจส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวหรือธรรมชาติในทางลบได้ ดังนั้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยมีการวางแผนเพื่อ

ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีการจัดการที่เหมาะสมให้สิ่งแวดล้อมคงอยู่หรือเสื่อมสลายน้อยที่สุด โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการแสดงความสามารถความคิดเห็น และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จัดทำก็จะส่งผลให้ทุกคนเกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรมของบ้านเรามากยิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้ที่ได้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไปปฏิบัติในการอนุรักษ์อย่างอื่นสืบไป ก่อให้เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยคงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับประโยชน์และมีการพัฒนาสืบต่อไป

2.3 มิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 3 มิติ ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 : 13)

2.3.1 มิติการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ เป็นมิติทางด้านสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องให้แก่ทุกฝ่าย การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่ให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้เพื่อความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น วิธีการเน้นการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แจง แนะนำ และอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็น เป็นต้น

2.3.2 มิติการสร้างควมพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนา หรือสนใจที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรม เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจทางธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป เป็นต้น

2.3.3 มิติการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องมีแนวความคิดเกี่ยวกับการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมชุมชนในท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลงทุนด้านการอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมาขาย และการจ้างงานในธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น

จากแนวคิดของการพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต่างก็เน้นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวไปที่ตัวบุคคล กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ ด้านการสร้างควมพึงพอใจ และด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน ต่างก็จะเริ่มจากการปลูกจิตสำนึก การสร้างความพึงพอใจ การมีส่วนร่วมในตัวบุคคลก่อน เมื่อตัวบุคคลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ แล้ว ก็จะมีการขยายผลความรู้ความเข้าใจจากตัวบุคคลไปสู่หน่วยที่ใหญ่ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน และการร่วมกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ อันเป็นผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยความรักและเข้าใจธรรมชาติอย่างแท้จริง จากแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้ง 3 มิติ ซึ่งสามารถนำแนวคิดดังกล่าวนี้มาใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอแนะและหลักในการพัฒนานุเคราะห์การท่องเที่ยว

2.4 องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 : 15-16)

2.4.1 การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่จุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมเยือน โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวด้วย

2.4.2 การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่สภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้การศึกษาองค์ประกอบ

2.4.3 การพัฒนาการธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

2.4.4 การพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

2.4.5 การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการท่องเที่ยวของตนเอง และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

2.4.6 การพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยให้การความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งหกด้าน ต่างก็เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านการท่องเที่ยวมากที่สุด เริ่มจากการพัฒนาด้านสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว การตลาดท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในชุมชน และการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งหลักการทั้งหกด้านต่างมุ่งให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถนำมาใช้อ้างอิงหรือเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนางานวิจัยเพื่อใช้ในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวต่อไป

3. การพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

รติกา อังกูร และคณะ (2549 : 28) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เป็นสื่อกลางใน

การถ่ายทอดความเป็นไทย และศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ โดยทำการศึกษาจากกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการ ภาคเอกชน กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง และกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยในพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ชลบุรี เชียงใหม่ นครราชสีมา สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต และจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษา หาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความวิจิตรอลังการและแตกต่างจากชาติอื่น สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และ โบราณสถาน การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า การท่องเที่ยวจะมีความสำคัญด้านบวกต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมายังพบว่า แต่ละจังหวัดมีปัญหาสำคัญ ซึ่งเป็นผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยด่วนที่คล้ายคลึงกัน หากแต่มีความละเอียดอ่อนที่แตกต่างกันออกไป เพราะแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีลักษณะเฉพาะทั้งในวิถีการดำเนินชีวิต และลักษณะทางสังคมที่ต่างกัน ปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง บุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการในชุมชน และการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรม

2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความเป็นไทยและการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ ควรมีดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความเป็นชนชาติไทย จากการศึกษาพบว่า แต่ละจังหวัดต่างก็มีศักยภาพและความโดดเด่นในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทั้งในเรื่องความเป็นมา และความเก่าแก่ของประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ความมีเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิต และความงดงามในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นที่สนใจและนิยมเข้ามาเที่ยวชม ทั้งในกลุ่ม

นักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไทย ในขณะที่เดียวกันยังมีความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์และมีการรวมกลุ่มของวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งจากศักยภาพดังกล่าว ถือเป็นจุดแข็งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัด แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาได้เสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยภาพรวมไว้หลายประเด็น ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจการบริหารจัดการแก่ชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ความชัดเจนของนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น การทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง การกำหนดมาตรฐานการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

2.2 แนวทางการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของตนเอง แต่กลับต้องขึ้นอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่อย่างไรก็ตาม ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวนั้น พบว่า ส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการโดยอาศัยการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆของการดำเนินงานในหลายลักษณะ ตั้งแต่ร่วมคิดกิจกรรม ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมสนับสนุนทุนและแรงงาน และร่วมติดตามประเมินผล

การจัดการท่องเที่ยวให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบพื้นที่ ซึ่งกลุ่มผู้รับผิดชอบพื้นที่ หมายถึง องค์กร หน่วยงาน บุคคล กลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับหรือโดยสัญญาประชาคมและข้อตกลงทางสังคมในการดูแลพื้นที่ที่มีทรัพยากรให้สามารถสงวนรักษาหรือใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เช่น กรมป่าไม้ กรมการปกครอง กรมศิลปากร องค์กรปกครองส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น ราชพัสดุ ศาสนสถาน ผู้รับสัมปทาน และกลุ่มชุมชน รวมทั้งเอกชนเจ้าของพื้นที่

ปัจจุบันความรับผิดชอบเหล่านี้ในพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ของรัฐ มักอยู่ในหน่วยงานหรือองค์กรเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งมีส่วนในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเหล่านั้นสำหรับการสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขและลดทอนปัญหาต่าง ๆ มาโดยตลอด แต่มักอยู่ภายใต้หลักวิธีการแบบดั้งเดิมโดยยึดถือและใช้กฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ต่างๆอย่างตายตัว ขาดการยืดหยุ่น แต่มักมีการอะลุ้มอล่วยโดยมีผลประโยชน์ตอบแทนที่

ไม่โปร่งใส ทำให้ทรัพยากรถูกทำลายหรือเกิดการใช้ที่ไม่เหมาะสมได้ ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีจำนวนมาก ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มจัดเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) จากการท่องเที่ยวด้วยกัน ดังนั้นความสำคัญของแต่ละกลุ่ม จึงควรจัดให้เหมาะสมเป็นธรรมภายใต้แนวทางการบริหารและจัดการแนวใหม่หรือที่ให้ความสำคัญในรูปของธรรมรัฐ (Good Governance) หลักการธรรมรัฐเป็นหลักการที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะองค์กรของรัฐเท่านั้น การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การตกลงยินยอม ประนีประนอมและแบ่งปันบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างโปร่งใสเป็นสิ่งที่จำเป็น อันจะเป็นแนวทางเดียวที่จะทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบผลสำเร็จได้ การมีส่วนร่วมทั้งในระดับองค์ประกอบย่อย เช่น การจัดการพื้นที่ การบริการนำเที่ยวถึงระดับรวมของการท่องเที่ยว เช่น การกำหนดบทบาทการวางแผนพัฒนาและการจัดโปรแกรมท่องเที่ยว เป็นต้น

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในส่วนของโบราณสถานนั้น โดยส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบท ดังนั้นการนำเอาความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาประกอบกับการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยว อีกทั้งการอาศัยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ จึงถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในเขตชุมชนนั้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ประกอบในการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

4. กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

ศุรเชษฐ์ เศรษฐมาต และดร.ชนิ เอ็มพันธ์ (2548 : 27-32) ได้กล่าวถึงนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

สถานการณ์การพัฒนากการท่องเที่ยวโดยรวมในอนาคต เป็นการคาดหวังเป้าหมายสูงสุดหรือผลของการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนององกระแแความต้อการด้านอนุรักษ์ กระแแความต้อการของตลาดและกระแแของการพัฒนาคน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการและ โครงข่ายความเชื่อมโยงที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการปรับสภาพความสมดุลของกระแแความต้อการของแต่ละด้านในทุกกระดับ สามารถควบคุมขนาดการพัฒนากการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะ

องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและองค์การบริหารการจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ดำรงสถานภาพ และบทบาทหน้าที่ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีระบบ

4.1 การกำหนดแนวทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

แนวทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว สามารถจัดการได้ ดังนี้

4.1.1 การใช้แหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรม ในการดึงดูดความสนใจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว โดยนำสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติมาประกอบกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความหลากหลายในการท่องเที่ยว

4.1.2 การจัดการที่ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันและมีการศึกษาร่วมกันอย่างมีระบบ ทั้งนี้ต้องมีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมที่เสมอภาคและเป็นธรรมของประชาชนท้องถิ่นในกระบวนการท่องเที่ยวในด้านการจัดการ กำกับ ดูแล และการประกอบการท่องเที่ยวในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เสริมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถรักษาวิถีชีวิตที่ดี ชีวิต และสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้วยความสมัครใจ

4.1.3 ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากร โดยคงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน รักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและสังคมของพื้นที่ และมีบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ให้ความมั่นใจและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

4.2 การกำหนดกลยุทธ์การจัดการเศรษฐกิจท่องเที่ยว

ราโพนพรรณ แก้วสุริยะ (2546 : 4-6) กล่าวไว้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนี้ ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมของประเทศเป็นสำคัญ トラบใดที่สภาพแวดล้อมของประเทศยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังไม่ถูกทำลาย รายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจการโรงแรมและที่พัก ธุรกิจร้านอาหารและภัตตาคาร ธุรกิจจันทนาการและมัคคุเทศก์ และธุรกิจสินค้าของที่ระลึกก็จะยังหลังไหลเข้าประเทศได้ตลอดเวลา โดยจะมีกลยุทธ์อะไรในการจัดการการท่องเที่ยวให้ผู้ประกอบการ และยังคงรักษาสภาพแวดล้อมอันเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวให้สมบูรณ์อยู่ได้ การกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้ตามหลักการสำคัญ ดังนี้

4.3 กลยุทธ์การจัดการเศรษฐกิจท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวให้

สามารถใช้ได้ถึงลูกหลาน โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดใช้ประโยชน์ได้สูงสุด เกิดผลกระทบแหล่งท่องเที่ยวน้อยที่สุด โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นจะต้องมีส่วนในการจัดการการดำเนินการและเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นานตลอดไป

4.4 ยุทธวิธีการจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มี 10 ประการด้วยกันคือ

4.4.1 คำนึงถึงเวลา การที่นักท่องเที่ยวจะไปเที่ยวที่ไหน ย่อมอยากเห็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นดั้งเดิม มีความสะอาดสวยงามมีความพร้อมในด้านการบริการและการจัดการ มีศูนย์ข้อมูล มีนิทรรศการ มีบริการ ไม่ว่าจะเป็นมุมจำหน่ายสินค้าที่ระลึก จำหน่ายเครื่องดื่ม และอาหาร รวมถึงเรื่องการบริหารห้องสุขา

4.4.2 การกำหนดเส้นทางการเดินทางจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัย โดยมีป้ายสื่อความหมายเส้นทางการเดินทางที่จะเข้าไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว นั้น และอธิบายว่าคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งป้ายสื่อความหมายนั้นจะต้องใกล้เคียงกับคู่มือและแผนที่ที่จะให้เดินทางท่องเที่ยว

4.4.3 ควรกำหนดความสามารถรองรับของพื้นที่ กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นบอบช้ำและสามารถบริการได้เพียงพอ

4.4.4 มัคคุเทศก์มีความรู้ สามารถอธิบายให้รอบรู้และเกิดประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น

4.4.5 ชุมชนในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการขายสินค้าของที่ระลึก การดำเนินการต่าง ๆ

4.4.6 พื้นที่นั้นจะต้องมีแผนและนโยบายในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวด้วย แผนและนโยบายนี้จะต้องมีทั้งแผนระยะสั้นระยะกลาง ระยะยาว โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม รวมถึงแผนพัฒนาบุคลากรจะต้องดำเนินการให้สามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวในทุกระดับ เช่น นักท่องเที่ยวสากล หรือนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก เป็นต้น

4.4.7 ต้องรอบรู้วิธีการให้ผู้มาเที่ยวเกิดความประทับใจและความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

4.4.8 อนุรักษ์การใช้ทรัพยากร อันหมายถึง การเพิ่มพูนเสริมสร้างให้มีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่าด้วยความเพียงพอ

4.4.9 การสร้างขึ้นมา การพัฒนาขึ้นมา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

4.4.10 การพัฒนา ซึ่งในที่นี้ต้องเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากของเดิม หรือจากแบบดั้งเดิม หรือนำสิ่งแปลกปลอมเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

4.5 กลยุทธ์การมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

การจัดการไม่สามารถที่จะสื่อความหมายหรืออธิบายให้คนในท้องถิ่นเข้าใจได้ การที่จะนำเอาเขาเข้ามาใช้เพื่อลดปัญหาเรื่องขยะ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวที่นั่นสะอาด จะต้องสอนวิธีการดำเนินงานให้เพราะประชาชนไม่มีบทบาท ไม่มีส่วนคิดส่วนร่วมตั้งแต่แรก จะต้องให้ชุมชนเจ้าของพื้นที่เข้าร่วมประสานงานหรือ อบต. ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่เล็กที่สุดในพื้นที่มาคุยกับชุมชน จากนั้น อบต. จะต้องสานต่อไปอำเภอไปหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องคือ กลุ่มพันธมิตร กลุ่มพันธมิตรนี้จะต้องดูแลจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพอยู่เสมอ ประสานงานกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กลุ่มผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้จัดการในเรื่องรถนำเที่ยว ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก ชุมชนในท้องถิ่นจะต้องประสานกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จะต้องยึดหลัก 10 ประการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้เคร่งครัด มาตรการนี้ถ้าไม่สามารถจัดการได้ต้องพิจารณาว่ากฎหมายหรือกฎเกณฑ์อะไรที่มีกรอบอยู่แล้ว กฎ ประกาศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกาศของเทศบาลผู้ใดก็นำมาบูรณาการแก้ไขความบกพร่องตรงนี้ได้ สิ่งนี้เป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมระหว่างพันธมิตร ระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

4.6 ปัญหาอุปสรรค/แนวทางแก้ไข

ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ยั่งยืนจะเกิดปัญหา ไม่ว่าจะเป็นทุบเงินหรือเข้าไปแก้ไขปัญหาการจัดการ ตัวอย่างเมืองพัทยาเป็นเมืองที่สวยงาม เป็นจุดหมายปลายทางของโลกท่องเที่ยว เวลาคิดถึงเมืองไทยจะต้องคิดถึงพัทยา เป็นเมืองที่สนุกสนาน สวยงาม ให้ความเพลิดเพลินในด้านทะเลด้วยหาดทรายสวย การจัดการของรัฐบาลในครั้งนั้นทุบเงินลงไป 3,500 ล้านบาทที่เป็นอย่างที่เห็นคือ ไม่สามารถที่จะกลับมาเหมือนเดิมได้ ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้ต้องมีกระบวนการจัดการที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำแบบบูรณาการ อุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากความไม่เข้าใจในวิธีการจัดการ ผู้ประกอบการ ขาดความรู้ที่จะจัดการในเรื่องของการบำบัดน้ำดีบำบัดน้ำเสีย การจัดการขยะอย่างไร บางเรื่องยังขาดความรู้ แก้ไขโดยการที่หมั่นประชุมปรึกษาหารือให้ความรู้ แล้วต้องประสานให้ได้ว่า ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกลุ่มพันธมิตรอยู่ตรงไหน แล้วร่วมกันแก้ไขปัญหา ทุกคนมีส่วนร่วม ทุกคนมีบทบาทเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมจะละเอียดไม่ได้ต่อการที่จะจัดการสิ่ง

ต่าง ๆ โดยใช้หลักเกณฑ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ หลักเกณฑ์ของการจัดการที่ยั่งยืน จะทำให้สามารถดำเนินการได้อย่างที่เรียกว่า แบบยั่งยืน

จากข้างต้นสรุปได้ว่า กลยุทธ์ในการจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว เป็นแนวทางการดำเนินงานทางอุตสาหกรรมบริการ ดังนั้นการสร้างความประทับใจในการให้บริการ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะโน้มน้าวให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับมาเยือนท้องถิ่นนั้น ๆ ซ้ำอีก หรืออาจชักชวนให้ผู้ที่ยังไม่เคยมาเยือนตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยว บุคลากรที่ปฏิบัติงานในธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นผู้ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวและมีบทบาทสำคัญต่อการให้บริการ การสร้างบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาทักษะและยกระดับมาตรฐานการบริการให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวให้มีความพร้อม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อภารกิจในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของท้องถิ่น รวมถึงเศรษฐกิจของประเทศด้วย ซึ่งการนำกลยุทธ์ในการจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวคิดในการวิจัยต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการ

1. ลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น (Community Based Tourism : CBT) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนท้องถิ่น มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2547 : 34) ซึ่งหัวใจของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และไม่ใช่รายได้หลักของคนในชุมชน

การจัดการในกระบวนการท่องเที่ยว สามารถควบคุมขนาดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและองค์การบริหารจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ ดำรงสถานภาพ บทบาทหน้าที่ และฟื้นตัวได้ตามสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป มีจิตสำนึกและมีความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และมีขีดความสามารถในการจัดการ เกิดความภูมิใจ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน สำหรับจุดมุ่งหมายสูงสุด (Super goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจุดมุ่งหมายเฉพาะในระยะแรกของการท่องเที่ยว จึงประกอบด้วย (สุรเชษฐ์ เศษฐมาศ. 2552 : 21)

1.1 ให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่ได้รับการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยมีการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว

1.2 ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว อันเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม

1.3 ให้มีการจัดการที่ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกัน และมีการศึกษาร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ต้องมีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมที่เสมอภาคและเป็นธรรมของประชาชนท้องถิ่น ในกระบวนการท่องเที่ยวในด้านการจัดการ กำกับ ดูแล และประกอบการท่องเที่ยวในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เสริมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถรักษาวิถีชีวิตที่ดี ชีวิตและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้วยการสมัครใจ

1.4 ให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในประเทศอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปและมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเหมาะสม

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อเป็นสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจัดการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับ

ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น

ประเด็นของการจัดการการท่องเที่ยว	การจัดการในกระบวนการท่องเที่ยว
วัตถุประสงค์	รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และตอบสนองความต้องการของชุมชน
ความเป็นเจ้าของ	ชุมชนเป็นเจ้าของ
การจัดการ	ชุมชนเป็นผู้จัดการ
การพัฒนา	เน้นหนักการพัฒนาแบบองค์รวม
การมีส่วนร่วม	ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
รายได้	ไม่ใช่รายได้หลัก ชุมชนเป็นผู้กำหนดรายได้ มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน
ความเข้าใจ	สามารถเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิทยากร หรือผู้รู้จากภายนอก

ที่มา : มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ. 2554 : 23

ดังรายงานผลการวิจัยของสงศรี วงษ์เวช (2549 : 118) เรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำปิง พบว่า ควรให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยว และที่สำคัญคือ ควรมีการสร้างจิตสำนึก เพื่อให้เยาวชนและชุมชนท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่า และเกิดความภาคภูมิใจในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตนเอง

สรุปได้ว่า การศึกษาลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ทำให้ทราบถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และการพัฒนาจะต้องเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน อันมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและต่อระบบการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ มีรูปแบบการบริหารใน

2 ระดับ คือ หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล

2. องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าการบริการ นักท่องเที่ยวต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม และเคารพวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ไปเยือน ชุมชนจึงต้องให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวก่อนการตัดสินใจการจัดการท่องเที่ยว แม้ว่าชุมชนจะมีของดีอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตน แต่สิ่งสำคัญยิ่งคือ ต้องมีการเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน โดยชุมชนท้องถิ่นมีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณา 3 ประการ ดังนี้ (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคมสัน สุริยะ. 2554 : 24-27)

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนจะหมายรวมถึง ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยสามารถแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ ดังนี้

- 2.1.1 แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ และทะเล เป็นต้น
- 2.1.2 แหล่งโบราณคดี/แหล่งประวัติศาสตร์/ศาสนสถานที่สวยงาม
- 2.1.3 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน
- 2.1.4 ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมือง
- 2.1.5 ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน
- 2.1.6 ไร่นา สวนเกษตร และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่างๆ
- 2.1.7 บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการร้านอาหารและบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือวิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

2.2 องค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น นอกจากทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งก็คือ องค์กรชุมชนหรือกลุ่มประชาชน ซึ่งเป็นองค์กรที่

เล็กที่สุดและมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นต้องมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆที่หลากหลาย รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นต้องรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ความคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล เพราะการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เป็นการสร้างสำนึกการเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดการยอมรับ ความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

2.3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการท่องเที่ยวจะครอบคลุมถึงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการน้ำเที่ยวและมัลติเทศก์ การบริหารจัดการที่พักและการให้บริการ การพัฒนาสินค้าของที่ระลึก และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการจะต้องครอบคลุมไปถึง

2.3.1 มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

2.3.2 มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

2.3.3 มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

2.3.4 มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

2.3.5 มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

2.3.6 สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

ดังรายงานผลการวิจัยของคิคไชลัท (Kickchilat, 2005 : 221) เรื่องแรงจูงใจและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแคนาดา ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าปัจจัยจูงใจที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางด้านกายภาพ (Psychographic) ได้แก่ รูปแบบการหยุดงาน วิธีการดำเนินชีวิต ลักษณะทางกายภาพ จิตวิทยา วัฒนธรรม สังคมและจิตใจ บางครั้งสิ่งกระตุ้นอาจเกิดความชอบส่วนบุคคล ข่าวสาร และประสบการณ์ที่ได้รับ ส่วนความแตกต่างทางด้านประชากร (Demographic) ได้แก่ สถิติ ประชากร สภาพเศรษฐกิจ อายุ เพศ สถานภาพในการสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ จากการศึกษาสามารถนำมาพัฒนากลยุทธ์การตลาดสำหรับนักท่องเที่ยว โดยแบ่งส่วนตลาดออกเป็นตลาดเฉพาะ ศึกษาความต้องการของ

นักท่องเที่ยวในประเทศสหรัฐอเมริกา รวมถึงถึงกระตุ้นในการเดินทางในแคนาดา วิธีการดำเนินชีวิต และช่วงวันหยุดพักผ่อน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมากในการท่องเที่ยวของแคนาดา นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบกลยุทธ์การตลาดโดยรวม มีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยว องค์การชุมชนและการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้สามารถนำประเด็นดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการพัฒนารัฐกิจของการท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้ที่ดีขึ้น เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้นำแนวคิดนี้มาประกอบกับการวิจัยและเป็นแนวทางในการนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ และการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เป็นสำคัญ ปัจจุบันทุกประเทศพยายามที่จะสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 3 ด้าน ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550 : 36)

3.1 กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นกระแสที่มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่น จนถึงการอนุรักษ์ป้องกัน และแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

3.2 กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยว

ปัจจุบันความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้หรือประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นกระแสที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวและในทุกส่วนของสังคม เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.3 กระแสความต้องการพัฒนาคน

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงกระแสความต้องการพัฒนาคน ด้วยการ

มีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนามีทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

จากกระแสดังกล่าวทำให้เกิดแนวความคิดของการพัฒนาในทิศทางที่ยั่งยืน อันมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและต่อระบบการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยมหรือแบบทั่วไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการจัดการที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวแบบทั่วไป

ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีผู้เสนอว่า ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ ระดับแนวนอน ประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้ง คือ หน่วยงานของรัฐใน ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญ ในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ ตามอำนาจของผู้นำในท้องถิ่นได้ ซึ่งการบริหารดำเนินงานควรครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ควบคุมบริหารงานให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละจังหวัด
2. จัดให้มีคู่มือในการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานทั้งของเจ้าหน้าที่ในภาครัฐและเอกชน
3. มีการกำหนดมาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานตามนั้น
4. มีการกำหนดดัชนีทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาแบบยั่งยืน
5. ให้การศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ฯลฯ
6. การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน เกิดคุณภาพทั้งภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญา รูปแบบวิธีการสร้างเจตคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง
7. การสร้างมาตรฐานการประเมินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้ท้องถิ่น ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

การท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้หรือประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ ความต้องการพัฒนาคนและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งทั้ง 3 ด้านนี้ จะทำให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและต่อ ระบบการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ เกิดประสิทธิภาพ มีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของ รัฐบาล

ดังนั้นผู้วิจัย จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาทำการศึกษาวิธีการในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า และ ประโยชน์สูงสุด ให้เกิดความโดดเด่นของสมดุลทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว และการ อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การแสดงต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม เพื่อเป็นจุดขายด้านการ ท่องเที่ยวและให้คงอยู่แก่นุชนรุ่นหลัง เพราะการจัดการเป็นการควบคุมการพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ และสามารถรองรับ การขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

วรรณภา วงษ์วานิช (2546 : 29-30) กล่าวไว้ว่า จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ แตกต่างกัน จึงก่อให้เกิดลักษณะของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ประกอบกับมนุษย์ต้องการเดินทางท่องเที่ยวไปยังบริเวณต่าง ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่แปลก และ แตกต่างไปจากถิ่นเดิมของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทั้งสิ้น ถ้าโลกนี้ไม่มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ การท่องเที่ยวต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น เนื่องจาก ไม่มีอะไรดึงดูดความสนใจ ดังนั้นปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเท่าใด ปัจจัยดังกล่าวก็ยังมีบทบาทที่ จะส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งปัจจัย 3 ประการ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

4.1 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการ พัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต่างก็เน้นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวไปที่ตัวบุคคล กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ ด้านการสร้างควมพึงพอใจ และด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน ต่างก็จะเริ่มจากการปลูกจิตฝังจิตสำนึก การสร้างควมพึงพอใจ การมีส่วนร่วมในตัวบุคคลก่อน เมื่อตัวบุคคลมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้ว ก็จะมีการขยายผลความรู้ความเข้าใจจากตัวบุคคลไปสู่หน่วยที่ใหญ่ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน และการร่วมกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ด้วยความรักและเข้าใจธรรมชาติอย่างแท้จริง สำหรับผลของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว อันเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย

4.1.1 ความต่อเนื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการเตรียมการเกี่ยวกับพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว นับตั้งแต่การศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่ การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ กิจกรรมระหว่างเขตท่องเที่ยวและเขตอนุรักษ์ จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เปราะบางและให้ความเหมาะสมกับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการกำหนดข้อกำหนดและวินัยต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็แนวทางนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

4.1.2 ความเข้มแข็งของกลุ่ม เป็นการให้ความร่วมมือในด้านการวางแผนงาน การดำเนินงานร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น อันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงิน

4.1.3 การกระจายผลประโยชน์ การปรับโครงสร้างภาคบริการ ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็ศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาค บนฐานความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เพื่อขยายฐานการผลิตและการตลาดธุรกิจบริการครอบคลุมระดับภูมิภาค บนฐานการสร้างควมแตกต่างและความชำนาญเฉพาะด้านของบริการที่สำคัญ ได้แก่ ธุรกิจบริการด้านการศึกษา บริการสุขภาพและสปา ธุรกิจค้าส่งและค้าปลีก ธุรกิจบริการทางการเงิน และธุรกิจบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

4.1.4 การมีอิสระในการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยว การที่ชุมชนท้องถิ่นพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคมในกรณีมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

4.2 ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

เป็นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของธุรกิจและบริการที่มีศักยภาพให้เป็นที่ยอมรับ นำเชื่อถือ และตอบสนองความต้องการของตลาดโลก รวมทั้งเพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีภาคบริการ บนฐานความโดดเด่นทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยเฉพาะธุรกิจบริการที่มีศักยภาพในการดึงดูดลูกค้ามาใช้บริการในประเทศ เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจบริการด้านการศึกษา บริการด้านสุขภาพ และธุรกิจภาพยนตร์ไทย เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งทรัพยากรในชุมชนโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ให้ชาวบ้านในชุมชนได้คิดเอง วางแผน และตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นยกระดับรายได้ และความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน มียุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจ อันเป็นการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ของชุมชน ซึ่งมีคุณลักษณะแตกต่างจากการพัฒนากระแสหลัก 6 ประการ ดังต่อไปนี้

4.2.1 ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการการฟื้นฟูพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถานในเชิงกลุ่มพื้นที่ และเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย ทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวใหม่ ๆ แก่ธุรกิจการท่องเที่ยวไทย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตลาดท่องเที่ยวโลก

4.2.2 ด้านการให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึก เป็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้ได้รับความรู้และสร้างจิตสำนึกให้รักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว โดยให้มีความพร้อมซึ่งสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อภารกิจในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของท้องถิ่น รวมถึงเศรษฐกิจของประเทศด้วย โดยประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ใช้แหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในการดึงดูดความสนใจ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว

4.2.3 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมให้ชุมชน

ท้องถิ่น มีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่เกิดจากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตกคู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องให้ การศึกษาและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวในสื่อต่าง ๆ ให้กับเยาวชน ประชาชน หรือผู้นำท้องถิ่น ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นรวมตัวกันเป็นชมรมองค์กรหรือ สหกรณ์เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาและอนุรักษ์ โดยคำนึงถึงบุคลากร วัตถุประสงค์ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นสามารถมีบทบาทและอำนาจการต่อรอง ทางเศรษฐกิจ การใช้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เพียงแต่ สร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วย ยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยว และสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น ระหว่างรัฐบาล ผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมมือกัน ในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์

4.2.4 ด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว เป็นการพัฒนาทางการตลาด ของนักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้การพัฒนาทางการตลาดหรือการพัฒนาเชิงธุรกิจดำเนินควบคู่ ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม เน้นคุณภาพของนักท่องเที่ยว มากกว่าปริมาณ รวมทั้งมีการสนับสนุนอำนวยความสะดวก ในการจัดประชุมนานาชาติที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ถูกต้องและชัดเจน เพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างทั่วถึงต่อไป

4.2.5 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ เป็นการพัฒนาปัจจัย สนับสนุนให้เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมเพื่อ การเข้าถึงและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว มาตรฐานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่ง อำนวยความสะดวกพื้นฐาน และการปรับปรุงกฎระเบียบข้อกฎหมาย การพัฒนาบุคลากรให้ สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ และการเสริมสร้างขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจ ของผู้ประกอบการ และขีดความสามารถการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.2.6 ด้านการส่งเสริมการลงทุน การพัฒนาธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการ ท่องเที่ยว เพื่อรองรับตลาดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน และสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ ธุรกิจ ได้แก่ ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจศูนย์ประชุมและแสดงสินค้า การพำนักระยะยาว การ จับจ่ายซื้อสินค้า สินค้าโอท็อป และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น

สรุปได้ว่า การที่จะค้นหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จะต้อง ศึกษาศักยภาพและความต้องการที่จะบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว อัน

สามารถที่จะช่วยเพิ่มการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นและจะนำไปสู่การพัฒนาในท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวมีการขยายตัว ความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคต่างๆ ซึ่งจะเป็นสิ่งจูงใจให้นักลงทุนมีความสนใจที่จะเข้ามาลงทุนทางธุรกิจมากขึ้น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

4.3 หลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมในอนาคต เป็นการคาดหวังเป้าหมายสูงสุด หรือผลของการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนองกระแสความต้องการนักท่องเที่ยว กระแสความต้องการของตลาด และกระแสของการพัฒนาคน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการ และโครงข่ายความเชื่อมโยงที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการปรับสภาพความสมดุลของกระแสความต้องการของแต่ละด้าน ในทุกระดับ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 9) ได้ระบุหลักการการจัดการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 5 ประการ ดังนี้

4.3.1 การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity) เป็นการรักษาความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวระยะยาวและช่วยขยายฐานการท่องเที่ยวด้วย โดยมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอดีเท่าที่จำเป็นและประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ยาวนานขึ้น ลดบริโภคที่มากเกินไปจนเป็นภาระ และลดของเสีย เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทะนุบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ทำลายในระยะยาว และเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

4.3.2 การประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เป็นการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในแผนพัฒนาแห่งชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งมีการประเมินการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหมายถึง การใช้วิชาการอย่างมีเหตุผลในการวิเคราะห์ผลกระทบทั้งทางบวกและลบของการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทุกด้าน ทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อหาหนทางการป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด อันจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

4.3.3 การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economic) เป็นการนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น ถือเป็น การรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงพอแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย

4.3.4 การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staffs) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นทุกประเภท ทุกระดับ ให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งจะช่วยยกระดับของการบริการท่องเที่ยว

4.3.5 การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) เป็นการจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว พร้อมคู่มือการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว เพื่อเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวให้เข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยว

ดังจะเห็นได้จากรายงานผลการวิจัยของชิน ศรีสวัสดิ์ และคณะ (2549 : 151) ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบครบวงจรของกลุ่มจังหวัด กรณีจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดอุบลราชธานี มีความจำเป็นเร่งด่วนในการปรับปรุงพัฒนา ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว โดยต้องใช้ความรู้ทางวิชาการที่ถูกต้องและให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาเกี่ยวข้องในการพัฒนาอนุรักษ์ สำหรับแนวทางการสร้างเครือข่ายและขยายความร่วมมือพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพและสามารถเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่นๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถดำเนินการได้โดยให้ชุมชนบริหารจัดการบริหารแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง และให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ให้สอดคล้องกับฤดูกาลท่องเที่ยวที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า หลักการจัดการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมกันบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้คงสภาพความสมบูรณ์ตามธรรมชาติให้มากที่สุด เป็นการส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล ผู้ประกอบการ ประชาชนในท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่เกิดจากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ นอกจากนี้ยังจะส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวของประเทศ เพราะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประเทศอีกทางหนึ่งด้วย จากการศึกษาหลักการนั้น

ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้อ้างอิง และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์แผนงานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยกำลังทำการศึกษาอยู่ต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

ในช่วงปี ค.ศ. 1970 การจัดการห่วงโซ่อุปทานยังเป็นเพียงระบบโลจิสติกส์ และการกระจายสินค้าที่มุ่งเน้นไปที่การจัดการสินค้าคงคลังของผลิตภัณฑ์ทางกายภาพ การจัดการกระจายสินค้า และการจัดการขนส่งที่มองในมุมเฉพาะภายในองค์กรเท่านั้น ในยุค ค.ศ. 1980 ได้มีการประยุกต์ใช้วิศวกรรมย้อนกลับ เพื่อช่วยลดต้นทุนของห่วงโซ่อุปทาน โดยมุ่งเน้นไปที่การบูรณาการของกระบวนการภายในองค์กร เพื่อลดต้นทุนการดำเนินงาน และสินทรัพย์ของห่วงโซ่อุปทาน ในยุค ค.ศ. 1990 ได้มีการนำแนวความคิดในการให้บริการลูกค้ามาประยุกต์ใช้ นอกเหนือจากความพยายามในการลดต้นทุนเป็นเครื่องมือในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ตลอดปี ค.ศ. 2000 ที่ผ่านมา องค์กรต่างๆ ยังคงใช้ห่วงโซ่อุปทานในการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และการลดต้นทุนการผลิต โดยการลดความไร้ประสิทธิภาพภายในองค์กร การสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือระหว่างองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานทั้งหมด รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศควบคู่ไปกับห่วงโซ่อุปทานด้วย

1. คำจำกัดความและความสำคัญของห่วงโซ่อุปทาน

เมื่อธุรกิจมีการเติบโตและก้าวเข้าสู่ตลาดระดับโลก การขยายขอบเขตห่วงโซ่อุปทานจึงเป็นความท้าทายในเชิงกลยุทธ์ของกระบวนการจัดการ คุณภาพของการผลิตในพื้นที่เหล่านั้นอาจเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถขององค์กร ซึ่งการก้าวไปสู่ความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ของการจัดการห่วงโซ่อุปทานจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งการค้นคว้าวิจัยอย่างรัดกุม การจัดการห่วงโซ่อุปทานในสภาพแวดล้อมระดับโลก อันควรที่จะต้อง มีลักษณะยืดหยุ่นสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการจัดหาวัตถุดิบ ช่องทางการจำหน่าย การขนส่ง ภาณินำเข้า และอัตราแลกเปลี่ยน โดยสามารถใช้ระบบคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยและเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดตาราง เวลาและการขนส่ง และมีกลุ่มผู้ปฏิบัติการพร้อมด้วยผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ที่สามารถจัดการประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้

1.1 คำจำกัดความของห่วงโซ่อุปทาน

ห่วงโซ่อุปทาน เป็นกระบวนการการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการส่งมอบผลิตภัณฑ์หรือบริการ อันสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า โดยมีสารสนเทศเข้ามาช่วยให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งธุรกิจทั้งที่อยู่ในรูปของผลิตภัณฑ์และบริการที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทาน จะมีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องเนื่องกันเป็นห่วงโซ่ต่อกันไปเรื่อย ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ซัพพลายเออร์ลำดับแรกจนกระทั่งถึงลูกค้าเป็นลำดับสุดท้าย ปัจจุบัน ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของห่วงโซ่อุปทานไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ทวีศักดิ์ เทพพิทักษ์ (2552 : 45) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง การจัดการความสัมพันธ์กับผู้จัดหาสินค้าและลูกค้าเพื่อทำการส่งสินค้าและบริการที่มีคุณค่าที่เหนือกว่าคู่แข่งโดยมีต้นทุนที่ต่ำกว่าในทุก ๆ กิจกรรมตลอดห่วงโซ่อุปทาน

สาธิต พะเนียงทอง (2553 : 21) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง วิธีการจัดการต่างๆ ที่มุ่งหวังให้องค์กรต่างๆ ของห่วงโซ่อุปทานทำงานด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรเหล่านี้ได้แก่ ผู้ส่งมอบวัตถุดิบ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ผู้บริหารคลังสินค้า ผู้ให้บริการขนส่งสินค้า และผู้ค้าปลีก เพื่อที่จะผลิตและกระจายสินค้าได้ถูกต้องตามปริมาณ สถานที่ และเวลา โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างความพึงพอใจต่อความต้องการของลูกค้าด้วยต้นทุนที่ต่ำสุด

สภาวิชาชีพการจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Council of Supply Management Profession. 2554 : 32) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง การบริหารกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดหาและการจัดซื้อ การแปรรูป และกิจกรรมโลจิสติกส์ทุก ๆ กิจกรรม และที่สำคัญยังรวมไปถึงการประสานงาน (Coordination) และการทำงานร่วมกัน (Collaboration) ระหว่างผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ผู้ผลิต ผู้ให้บริการ และลูกค้า หรือแม้แต่องค์กรที่อยู่ในห่วงโซ่เดียวกัน

แลมเบิร์ต และคณะ (Lambert, et al. 1998 : 156) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง การบูรณาการของกระบวนการทางธุรกิจที่เริ่มต้นจากผู้บริโภคชั้นสุดท้ายผ่านไปยังจนกระทั่งถึงผู้จัดจำหน่ายขั้นแรกสุดที่ทำหน้าที่จัดหาสินค้า บริการ และสารสนเทศ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผู้บริโภค

สิมชี ลีวี (Simchi Levi. 2009 : 16) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของผู้จัดส่ง โรงงานผู้ผลิต คลัง

สินค้า และร้านขายปลีก ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น และการจัดจำหน่ายนั้นถูกต้องตามจำนวน สถานที่ และเวลา ตลอดจนมีระดับการบริการที่ถูกค่าต้องการตามความพึงพอใจในราคาต่ำสุด

เอพีไอซีเอส ดิคชันนารี (APICS Dictionary, 2010 : 321) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง การวางแผน การรวบรวม และการควบคุมกิจกรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นในโซ่อุปทาน

คริสโตเฟอร์ เอ็ม (Christopher, M. 2010 : 14) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง การจัดการความสัมพันธ์กับผู้จัดส่งและลูกค้าเพื่อส่งมอบผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีคุณค่าให้แก่ลูกค้า ในขณะที่ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในโซ่อุปทานมีค่าต่ำที่สุด

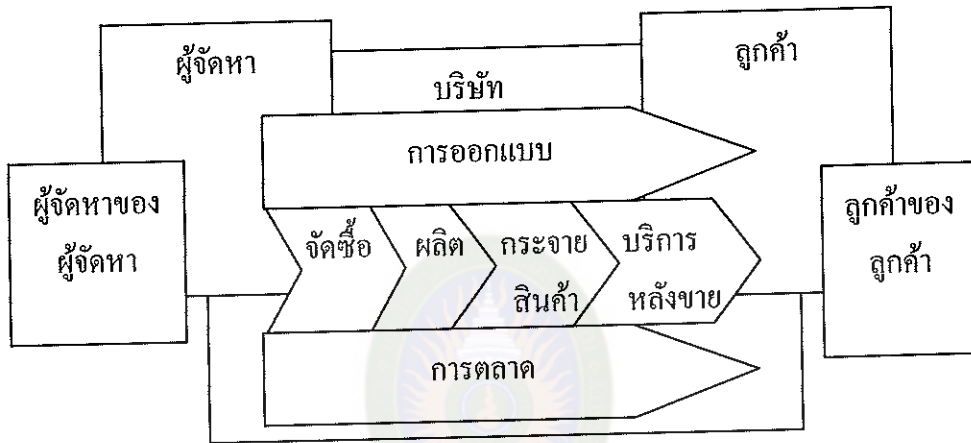
เซทเลอร์ (Stadler, 2010 : 15) ได้ให้คำนิยามของห่วงโซ่อุปทานไว้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง ความพยายามในการรวมกันระหว่างองค์กรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกันภายในโซ่อุปทาน และการร่วมมือกันในการบริหารให้การไหลของวัตถุดิบ ข้อมูล และการเงินไปสู่การตอบสนองความต้องการของลูกค้า (ผู้บริโภคขั้นสุดท้าย) เพื่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจ

สรุปได้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน คือ การจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ เพื่อผู้รับบริการได้รับความพึงพอใจเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ต้นทุนต่ำกว่าในทุกกิจกรรมตลอดห่วงโซ่อุปทาน ทั้งนี้โดยห่วงโซ่อุปทานจะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปนี้ด้วยการประสานงาน และการทำงานร่วมกันขององค์กรภายในห่วงโซ่เดียวกัน แล้วจึงทำการกำหนดกลยุทธ์ร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่อุปทาน

1.2 ความสำคัญของห่วงโซ่อุปทาน

ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาแบบจำลองต่าง ๆ เพื่อใช้อธิบายแง่มุมต่างๆ ที่สำคัญของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน อาทิ แบบจำลองโซ่อุปทานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน เป็นแบบจำลองทั่วไปของการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่ได้รับการพัฒนาโดย เอ. ที. เคียร์นีย์ (A. T. Kearney) แสดงให้เห็นสาระสำคัญของห่วงโซ่อุปทาน ในแง่ของการพึ่งพาซึ่งกันและกันขององค์กรที่รวมอยู่ในโซ่อุปทาน ในแบบจำลองนี้ผู้บริหารซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของบริษัทที่เป็นศูนย์กลางต้องยึดหลักแนวคิดที่ว่า บริษัทของตนต้องอาศัย ผู้ส่งมอบวัตถุดิบ และผู้ที่ขายวัตถุดิบให้แก่ผู้ส่งมอบวัตถุดิบเพื่อที่จะจัดส่งวัตถุดิบนั้นไปยังกระบวนการผลิตของตนเพื่อเพิ่ม

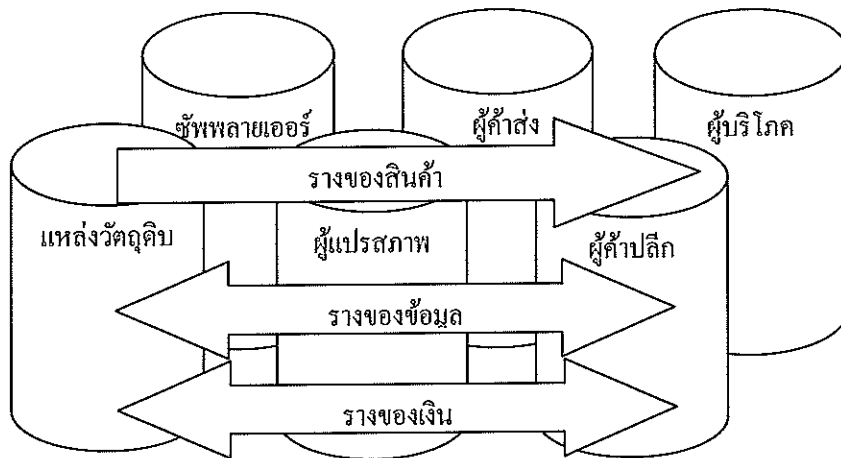
มูลค่า อันประกอบด้วยกระบวนการหลักภายในทางธุรกิจต่าง ๆ ที่จะเปลี่ยนวัตถุดิบให้เป็นสินค้าตามต้องการ โดยกระบวนการหลักภายในทางธุรกิจ ได้แก่ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด การจัดหา การผลิต การกระจายสินค้า และการให้บริการหลังการขาย ในด้านอุปสงค์แบบจำลองจะแสดงให้เห็นว่า บริษัทจะเป็นศูนย์กลาง โดยมีลูกค้า และลูกค้าของลูกค้า ซึ่งอยู่ถัดไป ดังนั้นบริษัท จึงต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งความพึงพอใจสูงสุดของลูกค้า ดังปรากฏอยู่ในแผนภูมิที่ 2.1 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2.1 แบบจำลองโซ่อุปทานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ที่มา : Sunil, C, and Meindl, P. 2010 : 312

ซึ่งแบบจำลองดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงการไหลเวียนของสินค้า ข้อมูล และเงินทุนภายในโซ่อุปทานทั้งสองทิศทาง โดยแบบจำลองต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่า ประสิทธิภาพสูงสุดของโซ่อุปทานจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมมือจากทุกๆ องค์การที่มีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานในการทำให้เกิดการไหลของสินค้า ข้อมูล และเงินทุนอย่างราบรื่น ดังปรากฏอยู่ในแผนภูมิที่ 2.2 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2.2 การไหลเวียนของสินค้า ข้อมูล และเงินทุนในโซ่อุปทาน

ที่มา : Beamon, B. M., 1999 : 128

จะเห็นได้ว่า ห่วงโซ่อุปทาน เป็นการบูรณาการของกระบวนการทางธุรกิจที่เริ่มต้นจากผู้จัดหาขั้นแรกสุด ผ่านกระบวนการภายในองค์กร และผ่านเลยไปจนกระทั่งถึงผู้บริโภคขั้นสุดท้าย โดยจะมององค์กรภายในโซ่อุปทานเสมือนเป็นองค์กรเดียวกัน แล้วจึงทำการกำหนดกลยุทธ์ร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโซ่อุปทาน

นอกจากนี้ยังมีแบบจำลองอ้างอิงการดำเนินงานโซ่อุปทาน (Supply Chain Operation Reference Model : SCOR Model) ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยสมาคมโซ่อุปทาน (Supply Chain Council : SCC) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ไม่แสวงหาผลกำไร ในปี ค.ศ. 1996 โดย Pittiglio, Rabin, Todd & McGrath (PRTM) and AMR Research และบริษัทที่เป็นสมาชิกอีก 69 บริษัทร่วมอยู่ด้วย มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้า โดยการสร้างภาษามาตรฐานและกรอบการทำงาน (Framework) ที่มีรูปแบบเดียวกันในการพัฒนาและปรับปรุงห่วงโซ่อุปทาน

2. ดัชนีชี้วัดสมรรถนะของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

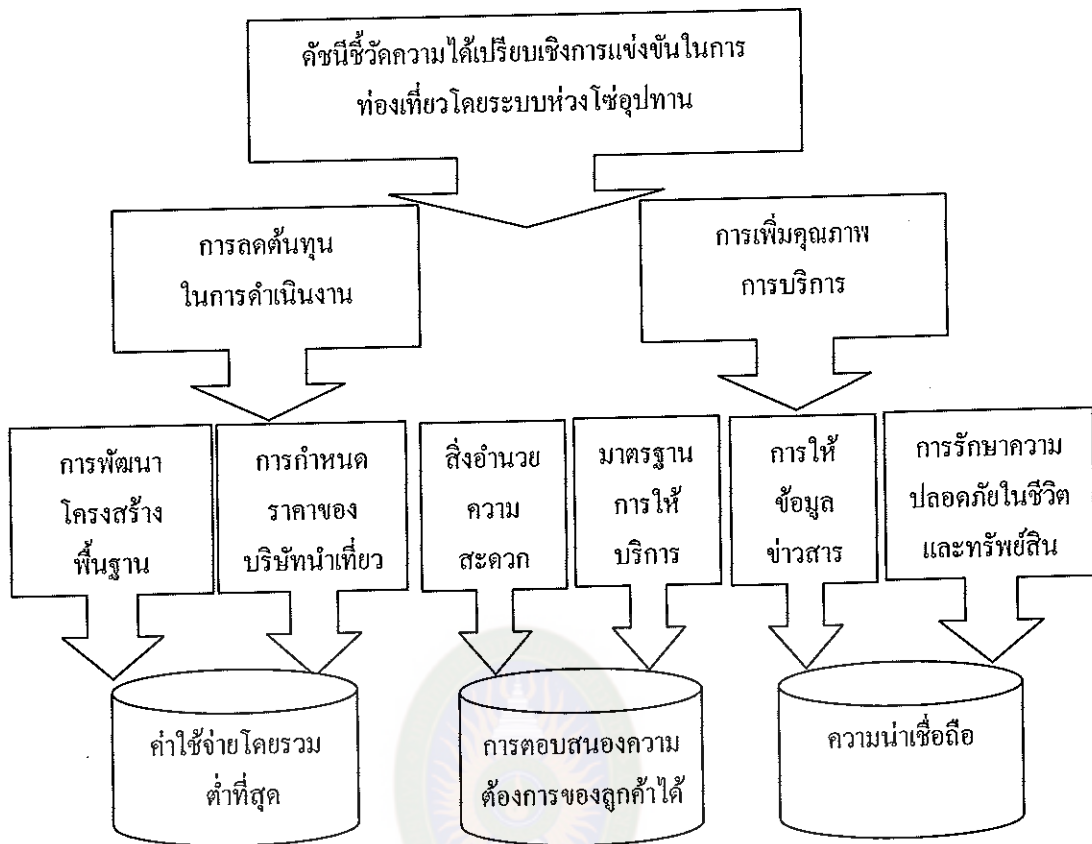
สภาพทางการตลาดในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีแนวโน้มที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากช่วงอายุที่สั้นลงของผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยี ตลอดจนการแข่งขันของการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดอย่างสม่ำเสมอ ทำให้การจัดการห่วงโซ่อุปทานเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนำมาใช้ เพื่อให้องค์กรมีความ

คล่องตัวและมีการตอบสนองได้อย่างรวดเร็ว

จุดมุ่งหมายของการจัดการห่วงโซ่อุปทานคือ การสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับลูกค้า โดยมีต้นทุนทั้งห่วงโซ่อุปทานต่ำสุดเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นองค์กร จึงควรที่จะต้องระบุประสิทธิภาพของดัชนีชี้วัดของการปฏิบัติงานในห่วงโซ่อุปทาน ดังนี้

- 1) รายได้จากการจำหน่ายสินค้า หมายถึง ยอดขายหรือผลกำไรเบื้องต้นที่เพิ่มขึ้น
- 2) ต้นทุนสินค้าและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ หมายถึง ต้นทุนสินค้าและค่าใช้จ่ายในห่วงโซ่อุปทานที่ลดลง เช่น การขนส่งสินค้า การบริหารคลังสินค้า การดำเนินการเกี่ยวกับวัสดุ และการกระจายสินค้า เป็นต้น
- 3) เงินทุนหมุนเวียน หมายถึง วัสดุคิบบที่อยู่ในกระบวนการผลิตและสินค้าสำเร็จรูปที่มีปริมาณลดลงและรอบของการชำระเงินจากการสั่งซื้อสินค้าของลูกค้าสั้นลง
- 4) สินทรัพย์ หมายถึง สินทรัพย์ทางกายภาพมีจำนวนน้อยลง เช่น รถบรรทุกคลังสินค้า และเครื่องมือเคลื่อนย้ายสินค้า เป็นต้น
- 5) รายงานการแข่งขันทางการตลาด หมายถึง ส่วนแบ่งทางการตลาดที่เพิ่มขึ้น

เมื่อกระบวนการจัดการที่ซับซ้อนขององค์กร ได้ถูกจัดให้อยู่ในรูปมาตรฐานของดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวในห่วงโซ่อุปทาน จะทำให้องค์กรนั้นสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อที่จะบรรลุถึงความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ทำให้สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อลดค่าใช้จ่ายรวมของการขนส่งสินค้าและบริการ ลดระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางและบริการจากต้นทางถึงปลายทาง และยกระดับคุณภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพรวมเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวของการปฏิบัติงานในห่วงโซ่อุปทานได้อย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดไว้ในรูปของแผนภูมิที่ 2.3 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.3 ดัชนีชี้วัดความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในการท่องเที่ยวโดยระบบห้วง ไซ่อุปทาน

ที่มา : วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ, 2554 : 103

จากแผนภูมิที่ 2.3 จะเห็นได้ว่าการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวของห้วง ไซ่อุปทานนั้น องค์กรจะต้องทำการปรับปรุงกระบวนการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับดัชนีชี้วัดด้านการลงทุนในการดำเนินงานและการเพิ่มคุณภาพการบริการในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ (วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ, 2554 : 104-106)

2.1 ค่าใช้จ่ายโดยรวมต่ำที่สุด

การจัดการและเตรียมการแหล่งท่องเที่ยวในอดีต มีจุดมุ่งหมายที่จะจัดเตรียมสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวของตารางการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ โดยเน้นไปที่การท่องเที่ยวให้ได้ราคาถูกที่สุดเพียงอย่างเดียว แต่การจัดการในห้วง ไซ่อุปทานจะเป็นการปรับกระบวนการภายในชุมชนท้องถิ่นให้สอดคล้อง และเป็นไปในแนวทาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

เดียวกันกับเป้าหมายของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ด้วยต้นทุนที่ต่ำสุดและมีความสม่ำเสมอมากที่สุด เพื่อให้ค่าใช้จ่ายโดยรวมลดลง มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีความสามารถเพิ่มขึ้น โดยการมุ่งเน้นไปที่มูลค่าโดยรวมของการท่องเที่ยวบริการที่ชุมชนในท้องถิ่นจะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการเพิ่มผลกำไรจากการท่องเที่ยวและบริการ ทั้งในเรื่องของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการกำหนดราคาของบริษัทนำเที่ยว ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว

2.2 การตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้

ตามปกติแล้ว ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว มีความปรารถนาที่จะรู้ขนาดของอุปสงค์ (จำนวนนักท่องเที่ยว) และมีความต้องการให้อุปสงค์มีความสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าด้วยต้นทุนที่ต่ำสุด และที่สำคัญเป็นการเพิ่มคุณภาพในการให้บริการ แต่ในสภาพที่เป็นจริงแล้วความแปรปรวนของอุปสงค์จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นจะต้องทำการวิเคราะห์เพื่อค้นหาผลกระทบที่เกิดจากความแปรปรวนของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย สืบหาสาเหตุของความแปรปรวน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกและมาตรฐานการให้บริการ จากนั้นจึงสามารถที่จะนำข้อมูลที่ได้รับมากำหนดขึ้นเป็นกลยุทธ์ในการจัดการอุปสงค์การท่องเที่ยว เพื่อขยายตลาดสำหรับท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น

2.3 ความน่าเชื่อถือ

ในปัจจุบันองค์กรในทั่วทุกอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องคุณภาพของการให้บริการทางด้านโลจิสติกส์ จากเดิมที่เคยมองว่าเป็นเพียงแค่การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากความมั่งคั่งตามสภาพแวดล้อมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมา และการจัดรายการท่องเที่ยวโดยไม่ต้องลงทุนสูงมากนัก เปลี่ยนมาเป็นการให้บริการท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพัฒนาระบบการกระจายการให้ข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยวที่เที่ยงตรงและชัดเจน และมีมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจการท่องเที่ยวนั้น ถือเป็นเพิ่มรายได้ เพิ่มกำไร และลดต้นทุนจากการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า ห่วงโซ่อุปทานหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยวิธีการจัดการต่าง ๆ ที่มุ่งหวังให้องค์กรต่าง ๆ ของโซ่อุปทานสามารถทำงานด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรเหล่านี้ได้แก่ ผู้ส่งมอบวัตถุดิบ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ผู้บริหารคลังสินค้า ผู้ให้บริการขนส่งสินค้า

ที่อยู่ในโซ่อุปทานเท่านั้น เนื่องจากการที่ไม่มีระบบใดที่มีความสามารถครบทุกด้าน องค์กรจึงต้องมองหาวิธีการที่จะเชื่อมระบบสนับสนุนการจัดการห่วงโซ่อุปทานเข้าด้วยกัน ได้แก่

3.1 เครื่องมือช่วยสนับสนุนระบบการวางแผนทรัพยากร

การเชื่อมระบบการวางแผนทรัพยากรขององค์กร (Enterprise Resource Planning : ERP) ได้ถูกพัฒนาให้เพิ่มขอบเขตการใช้งานเพื่อครอบคลุมการทำงานในส่วนต่าง ๆ ขององค์กร เช่น การป้อนคำสั่งซื้อ การวางแผนการดำเนินงานทางด้านอุปสงค์และอุปทาน การวางแผนกำลังการผลิตและทรัพยากร การซ่อมบำรุงโรงงาน ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นระบบ ERP กลายเป็นระบบการค้าขายที่สามารถใช้งานได้ครอบคลุมทั่วทั้งองค์กร ซึ่งจะช่วยรวบรวมข้อมูลและลดปริมาณงานที่ต้องใช้แรงงานและภาระงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของข้อมูลทางการเงิน สินค้าคงคลัง และใบสั่งซื้อของลูกค้า

3.2 เครื่องมือช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานและการไหลของข้อมูล

เครื่องมือเหล่านี้อาจหมายถึง ระบบการซื้อขายที่มุ่งเน้นการปฏิบัติงานประจำวัน ระบบการวางแผนที่ใช้ในการวางแผนปฏิบัติงานประจำสัปดาห์หรือประจำเดือน หรือเครื่องมือทางกลยุทธ์ที่ใช้ในการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานของโซ่อุปทานใหม่ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้มีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเรื่อยๆ และสามารถต่อเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ได้แก่ ฝ่ายต่าง ๆ ของกลยุทธ์ หรือองค์ประกอบของโซ่อุปทาน การวางแผนอุปสงค์ การวางแผนการผลิตและกระจายสินค้า การจัดการการขนส่ง และการบริหารคลังสินค้า

3.3 เครื่องมือช่วยสนับสนุนการวางแผนอุปสงค์

เครื่องมือวางแผนอุปสงค์ช่วยให้ผู้บริหารได้เข้าใจถึงปัจจัยหลักที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดความต้องการของสินค้า โดยใช้ข้อมูลในอดีตในการพยากรณ์รูปแบบของอุปสงค์เชิงสถิติในอนาคตได้ เครื่องมือที่ใช้ในการพยากรณ์ซึ่งมีความสลับซับซ้อนได้ใช้การคำนวณและการจำลองสถานการณ์ของการพยากรณ์หลาย ๆ ครั้งในหลาย ๆ ช่วงเวลา และในช่วงเวลาทั้งหมด และสามารถรวมอุปสงค์ที่เป็นผลมาจากกิจกรรมการส่งเสริมการขาย การปรับราคา หรือแม้กระทั่งการพยากรณ์จากภายนอก เช่น ลูกค้า ผู้ส่งมอบวัตถุดิบ และอุตสาหกรรม โดยตรง เป็นต้น เข้าไปในการคำนวณด้วย

3.4 เครื่องมือช่วยสนับสนุนการวางแผนอุปทาน

เครื่องมือนี้ได้ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยในการทำให้อุปทาน และอุปสงค์ที่คาดการณ์ไว้มีความสอดคล้องกัน จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนในระดับยุทธวิธี ระดับกลยุทธ์ และ

ระดับปฏิบัติการ เนื่องจากเครื่องมือช่วยในการวางแผนอุปทานนี้จะตัวช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจต่าง ๆ เช่น สินค้าใดบ้างที่ต้องผลิต จะผลิตด้วยวิธีใด ถ้ามีความสำคัญในการผลิตสินค้าแต่ละชนิด และจะซื้อวัตถุดิบจากที่ไหน ซึ่งข้อมูลที่ต้องป้อนเข้าไปในระบบ ได้แก่ ผลกำไรของสินค้า ทางเลือกต่าง ๆ ของขั้นตอนการผลิต กรรมวิธีต่าง ๆ ในการผลิต และค่าใช้จ่ายในการผลิต ปริมาณสินค้าคงคลัง การจัดหาวัตถุดิบจากหลาย ๆ แหล่ง และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนสายการผลิต การเก็บสินค้ากึ่งสำเร็จรูป และสินค้าสำเร็จรูป เป็นต้น

3.5 เครื่องมือช่วยสนับสนุนการวางแผนจัดการการขนส่ง

เครื่องมือนี้ได้ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยในการวินิจฉัยทางออกที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการรับสินค้าเข้า-ออก และการขนส่งภายในบริษัท เพื่อตอบสนองความต้องการของบริการด้วยค่าใช้จ่ายที่ต่ำสุด ความสามารถโดยทั่ว ๆ ไปของเครื่องมือในการวางแผนการขนส่ง ได้แก่ การคัดเลือกผู้ให้บริการขนส่งที่ดีที่สุด การชี้โอกาสของการรวมสินค้าหรือการขนส่งสินค้ากลับ การจัดและเรียงลำดับสินค้าบนพาหนะขนส่ง การใช้พาหนะขนส่งสินค้าให้เกิดคุณค่าสูงสุด การติดตามสินค้า การกำหนดเส้นทางการขนส่งและการจัดตารางการขนส่ง เครื่องมือช่วยในการบริหารคลังสินค้าเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการบริหารคลังสินค้าเพื่อบริหารการซื้อขายที่จะช่วยในการจัดการภายในคลังสินค้าเท่านั้น หน้าที่ ๆ สำคัญของระบบนี้ ได้แก่ การรับสินค้า การสแกนบาร์โค้ดด้วยคลื่นวิทยุ การตรวจสอบระยะเวลาของการประกันคุณภาพสินค้า การจัดเก็บสินค้าบนชั้นวางสินค้า การบริหารการขนส่งสินค้าของพาหนะขนส่ง การจัดสินค้าตามใบสั่งซื้อให้เหมาะกับยานพาหนะขนส่ง การเติมสินค้าในพื้นที่จ่ายสินค้า การควบคุมสินค้าคงคลัง

จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันการจัดการโซ่อุปทาน กลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขันของกิจการ โดยการนำสินค้าและบริการไปตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันเวลา (Responsiveness) น่าเชื่อถือ (Security & Reliability) และมีค่าใช้จ่ายโดยรวมต่ำที่สุด (Cost Efficiency) จากความสำคัญดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการประสานความร่วมมือกันระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในโซ่อุปทาน เพื่อปรับปรุงการจัดการโซ่อุปทานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความร่วมมือในการวางแผน การพยากรณ์ และการเติมเต็มบริการของผู้ให้และผู้ให้บริการ จากสภาพทางการตลาดในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและมีแนวโน้มที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากช่วงอายุที่สั้นลงของผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยี และการแข่งขันของการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงได้นำกลยุทธ์การจัดการห่วงโซ่อุปทานนำมาใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อการพัฒนารูปแบบ

การบริหารจัดการเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม
ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

บูรณศักดิ์ อุภย์สำรวจ (2544 : 79-85) ศึกษาการประเมินผลนโยบายขององค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวในปีท่องเที่ยวไทย 2543 : ศึกษาเฉพาะสำนักงานภาคกลางเขต 5 ผลการศึกษาพบว่า องค์กรของ ททท. สำนักงานภาคกลาง เขต 5 มีการปรับปรุงในด้านบุคลากร ได้แก่ การปรับปรุงในด้านการทำงาน การปรับปรุงในด้านการมีส่วนร่วมและการเข้ากับสภาวะแวดล้อมได้ดีปานกลาง สำหรับการประเมินผลนโยบายขององค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ การประเมินผลในด้านการบริหารจัดการ การวางแผน การจัดกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับนโยบาย และเป้าหมายของโครงการปีท่องเที่ยวไทย 2543 พบว่า มีการเตรียมความพร้อมขององค์กรและมีการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย ทำให้ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในปีท่องเที่ยวไทย 2543 โดยภาพรวมทั้งจังหวัดตราด ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการประเมินผลนโยบายขององค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญ ก็คือ ปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอและมีอยู่อย่างจำกัด จำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอกับการะงานและขนาดพื้นที่รับผิดชอบ ปัญหาในเรื่องการประสานงานและขาดความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ยังไม่ได้มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลอดจนปัญหาคนในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยว ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในปีท่องเที่ยวไทย 2543

สุดารัตน์ นาคประกอบ (2546 : 88-92) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย สรุปได้ว่า ลักษณะพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก เนื่องจากได้รับข่าวสารจาก NGO และสื่อโทรทัศน์และชุมชนต้องการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ต้องการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน สำหรับการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานหลักคือ

เจ้าหน้าที่ป่าไม้และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากขาดบุคลากรงบประมาณและอุปกรณ์ การเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนตามบทบาทหน้าที่ พบว่า ผู้นำชุมชนองค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีส่วนร่วมมากนักในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ดังนั้นเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงควรที่จะมีการดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ (1) จัดตั้งคณะกรรมการจัดทำรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2) จัดตั้งคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (3) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งประยุกต์หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ IUCN และหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การเข้าร่วมทางด้านแหล่งท่องเที่ยวการคมนาคมขนส่ง การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่พัก/ร้านอาหาร ของฝากที่ระลึก และการเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

จิตติมา กนตรง (2547 : 101-103) ศึกษาภาพลักษณ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยเป็นไปในเชิงบวก ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า จำนวนครั้งของการท่องเที่ยวและการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนอายุ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพความนิยมทางการท่องเที่ยว ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่สนใจ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ททท. และประสบการณ์หรือความเกี่ยวข้องกับ ททท. ไม่มีความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปัทมเนตร นาคพันธ์ (2547 : 76-80) ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อระดับความเหมาะสมในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่า นักท่องเที่ยวเห็นว่า การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทั้ง 4 ประเภท โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง โดยระดับการพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การพัฒนาเพื่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การพัฒนาเพื่อป้องกันผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว และการพัฒนาเพื่อความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรมนันทนาการของนักท่องเที่ยว ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์พบว่า ความเหมาะสมในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมนันทนาการของนักท่องเที่ยวและการพัฒนา

เพื่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับการนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ในการก่อสร้างอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การป้องกันผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับการรักษาสภาพเดิมของพื้นที่/เอกลักษณ์ท้องถิ่น และการเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับการรักษาสภาพเดิมของพื้นที่/เอกลักษณ์ของท้องถิ่นรอง ตามลำดับ

อรรถพล จันทรสภา (2547 : 91-96) ศึกษาความคาดหวังของประชาชนจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบว่า ความคาดหวังของประชาชนจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 อยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ อายุและระดับการศึกษา และปัจจัยด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การรับรู้ข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็น มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของประชาชนจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร

มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด และคมสัน สุริยะ (2554 : 12) ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์โลจิสติกส์สำหรับการท่องเที่ยวระดับเมืองท่องเที่ยว (เชียงใหม่) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลถูกแบ่งออกเป็นสามขั้นตอนคือ ขั้นตอนการเดินทางเข้าสู่เมืองท่องเที่ยว ขั้นตอนอยู่ในเมืองท่องเที่ยว และขั้นตอนการเดินทางออกจากเมืองท่องเที่ยว ซึ่งโลจิสติกส์การท่องเที่ยวในระดับเมืองท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (Tourism Supply Chain Operation) โดยมีคำถามวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ มีบริการด้านโลจิสติกส์สำหรับการท่องเที่ยวที่สำคัญอะไรบ้าง (Tourism Core Services) มีกระบวนการสำคัญในการให้บริการด้านโลจิสติกส์สำหรับการท่องเที่ยวอย่างไร (Source, Make and Deliver) มีปัจจัยใดบ้างที่ช่วยให้สามารถบริการนักท่องเที่ยวได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ (Supply Enable Process) มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างไร (ICT Management System) มีจุดเชื่อมต่อที่จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงของการให้บริการท่องเที่ยวอะไรบ้าง (Integrated Resource Management) ปัจจัยที่จะส่งเสริมให้บริการท่องเที่ยวดีขึ้นในอนาคต จากการเรียนรู้จากบริการท่องเที่ยวแห่งอื่น หรือจากประสบการณ์การให้บริการท่องเที่ยวที่ผ่านมา (Benchmarking and Tourism Performance Review) ทั้งนี้กรอบของการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการไหลหรือการเคลื่อนที่ (Flow) สามส่วนคือ การเคลื่อนที่ทางกายภาพ (Physical Flow) หมายถึงการเดินทางของนักท่องเที่ยว การขนส่งนักท่องเที่ยว การดำเนินสัมภาระของนักท่องเที่ยว และความสะดวกสบายในการเดินทาง เป็นต้น การเคลื่อนที่ของข้อมูลข่าวสาร (Information Flow)

รวมถึงการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว ป้ายบอกทาง ป้ายแนะนำสถานที่ คำแนะนำเรื่อง ข้อควรปฏิบัติในสถานที่ และคำเตือนให้ระวังภัย เป็นต้น และการเคลื่อนที่ด้านการเงิน (Financial Flow) รวมถึงการอำนวยความสะดวกเรื่องการจัดจ่ายชำระค่าสินค้าหรือบริการท่องเที่ยว และการซื้อตั๋วเดินทางต่าง ๆ

ศิริรัตน์ อยู่ภาค และอภิชาติ โสภางค์ (2551 : 123) ได้ทำการวิจัยเรื่องการ ประเมินประสิทธิผลภาพผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ไทยบนเส้นทางไทย-จีน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิผลภาพผู้ให้บริการ ด้านโลจิสติกส์ไทยบนเส้นทางไทย-จีน ออกเป็นสองมิติ ซึ่งในมิติด้านเวลาพบว่า เมื่อการ ก่อสร้างเส้นทางเชื่อมระหว่างไทยกับจีนแล้วเสร็จ จะทำให้ระยะเวลาสั้นลง ส่วนด้านความ น่าเชื่อถือนั้นพบว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ให้บริการจากประเทศไทยอยู่ในระดับที่ต่ำและไม่สามารถแข่งขันได้ โดยมีข้อเสนอแนะให้มีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและเพิ่มการใช้ เทคโนโลยีมากขึ้น

วีรยา มีสวัสดิกุล (2552 : 136-139) ได้ศึกษากลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชมรมการท่องเที่ยวบ้านสบวิน หมู่ที่ 9 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการ วิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสบวิน มีทรัพยากรทางธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งมีกิจกรรมการ ท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น อาทิ การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสและเข้าถึงกับวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ยังมี กิจกรรมที่ชุมชนได้จัดทำขึ้น เช่น การนั่งช้างชมธรรมชาติ การล่องแพ การเที่ยวชมสินค้า โอท็อปประจำท้องถิ่น และการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มบริเวณลำน้ำแม่วาง เป็นต้น

ความสอดคล้องเกื้อกูลและสนับสนุนกันของกิจกรรมท่องเที่ยว โดยใช้องค์ประกอบ ของการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม มาเป็นเกณฑ์ใน การพิจารณา พบว่า สมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวทั้ง 5 กลุ่ม อันประกอบด้วย กลุ่มนั่งช้าง กลุ่มล่องแพ กลุ่มร้านค้า กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มโอท็อป มีความสอดคล้องเกื้อกูลกันในการ ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก เกี่ยวกับการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านสบวิน มีจุดแข็งในด้านความหลากหลายของกิจกรรม ท่องเที่ยว นอกจากนี้ในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนยังพบว่า คนในท้องถิ่นยังให้การยอมรับ และสนับสนุนการดำเนินงาน ส่วนจุดอ่อนคือ ยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวจากบางกลุ่ม กิจกรรมทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนพัฒนาไปได้อย่างล่าช้า สำหรับ